Hallitusneuvos Tiina Muinonen
Neuvotteleva virkamies Susanna Hoikkala

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Hallituksen esitys laiksi lastensuojelulain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 149/2025 vp)

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt sosiaali- ja terveysministeriöltä kirjallista vastinelausuntoa asiantuntijalausunnoista, joita valiokuntaan on toimitettu HE 149/2025 vp liittyen. Sosiaali- ja terveysvaliokunta on lisäksi yhdistänyt hallituksen esityksen käsittelyyn lakialoitteen LA 22/2024 vp sekä toimenpidealoitteet TPA 3/2023 vp, TPA 2/2025 vp, TPA 9/2025 vp ja TPA 16-18/2025 vp, joihin liittyvät täydentävät lausunnot myös toimitettu lausuttavaksi sosiaali- ja terveysministeriöön.

Kasvatuksellisten rajojen asettaminen ja aineiden ja esineiden poisotto (4 a–4 c §:t)

Lausuntopalaute kasvatuksellisten rajojen asettamisen sekä aineiden ja esineiden poisottoa koskevan sääntelykokonaisuuden osalta on vahvasti jakautunutta. Osa lausunnonantajista kannattaa säännöksiä miltei ehdotetussa muodossaan, mutta osa suhtautuu etenkin 4 a §:ssä säädettyyn mahdollisuuteen puuttua lapsen fyysiseen koskemattomuuteen hyvin kielteisesti ja esittävät tämän mahdollisuuden poistamista sääntelystä. Osa lausunnonantajista puolestaan katsoo, että koko asiasta (kasvatuksellisten rajojen asettaminen) on hyvin vaikea säätää niin, ettei sääntelystä vain aiheutuisi uudenlaisia ongelmia. Prof. Nuotio toteaa esimerkiksi lausunnossaan, että pykälien kokonaisuudessa liikutaan oikeudellisesti hyvin hankalalla alueella. Hän katsoo, ettei rajojen asettamisesta tulisi ainakaan tavallisessa perheessä tapahtuvassa kasvatustilanteessa säätää sijaishuollonkaan osalta. Näin voitaisiin välttää kasvattajan roolia liukumasta julkisen viranomaisen rooliin. Myös esimerkiksi THL toteaa, että lapsen arjessa tapahtuvaa kasvatusta ei saada laissa tyhjentäväksi, vaikka on pyrittävä tarkkarajaisuuteen ja täsmällisyyteen.

Useat lausunnonantajat pitävät soveltamisen kannalta ongelmallisena sitä, että 4 c §:ssä ei ole esitetty aikarajaa poisottamisen kestolle.

Apulaisoikeusasiamiehen lausunnossa (EOAK/7120/2025) todetaan, että ehdotetun sääntelyn ongelmat liittyvät ennen kaikkea 1) rajanvetoon kasvatuksellisten toimien ja rajoitustoimenpiteiden välillä, 2) yksityishenkilönä julkista hallintotehtävää hoitavien perhehoitajien toimivaltuuksien lisäämiseen sekä 3) lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valvontavastuun lisääntymiseen. Lausunnossa kiinnitetään huomiota myös siihen, ettei laitokselle ja perhehoitajalle ole 4 a §:ssä asetettu minkäänlaista velvollisuutta ilmoittaa tai kirjata edes toistuvaa lapsen fyysiseen koskemattomuuteen puuttumista tai teknisten laitteiden poisottamista. Hän pitää välttämättömänä, että perhehoidon valvontaa tarkasteltaisiin yksityiskohtaisesti omana kysymyksenään lastensuojelulain uudistuksen toisessa vaiheessa.

Aluehallintovirastot nostavat esiin, ettei hallituksen esityksessä ole arvioitu päätöksentekomenettelyn vaikutuksia sosiaalityöntekijän tehtävien lisääntymiseen huomioiden päätöksentekoon sisältyvä perustelu- ja kuulemisvelvollisuus. THL toteaa myös laillisuusvalvojien tärkeän roolin yksittäisen lapsen oikeuksien valvojana ja siksi peräänkuuluttaa riittäviä henkilöresursseja.

Lapsiasiavaltuutettu pitää ehdotuksia aineiden ja esineiden poisottamisesta sinänsä perusteltuina, mutta sääntely perusteluineen jättää valitettavasti edelleen epäselväksi, miten näissä tilanteissa perhehoidossa tulisi toimia, jos keskustelulla lapsen kanssa ei päästä yhteisymmärrykseen. Lausunnossa todetaan, että yleisesti voidaan ajatella, kuten esityksessäkin on pyritty kuvaamaan, että kasvatuksessa määritellään rajoja, jotta lapsen kasvu ja kehitys on tasapainoista ja hän voi hyvin. Kyse ei ole siitä, onko lapsi niistä samaa vai eri mieltä.

Esimerkiksi THL ehdottaa poistettavaksi 4 a §:n 2 momentista maininnan ”vaikka lapsi olisi eri mieltä”. Rajojen asettaminen tarkoittaa sitä, että aikuinen asettaa säännön, jonka tavoitteena on lapsen edun toteutuminen, ja se on nytkin mahdollista. Lapsiasiavaltuutettu ehdottaa, että säännöksessä mainittaisiin nimenomaisesti (jos asiaa halutaan korostaa), että rajojen asettamisesta keskustellaan lapsen kanssa eli lapsen mielipide selvitetään ja otetaan huomioon rajoja asetettaessa. Lastensuojelulaissa on yleinen säännös lapsen mielipiteestä ja toivomuksista (5 §), joten viittaus siihen on myös mahdollinen. Lapsiasiavaltuutettu ilmaisee huolensa siitä, että näiden haasteellisten kasvatustilanteiden epäonnistuessa ainoaksi keinoksi helposti nähdään lapsen siirto lastensuojelulaitokseen. Perhehoitosuhteen katkeaminen voi kuitenkin olla monella tapaa lapsen edun vastaista. Lapsiasiavaltuutettu korostaa perhehoitajille annettavan koulutuksen, ohjeistuksen ja tuen tärkeyttä, jotta heillä on valmiudet kohdata vaikeampiakin tilanteita. Koulutuksen lisäksi tarvitaan selkeät toimintaohjeet. Useampi muukin lausunnonantaja nosti esiin perhehoitajien koulutuksen välttämättömyyden sekä tuen, ohjauksen ja valvonnan vahvistamisen.

Perustuslakivaliokunta on antanut lausuntonsa (PeVL 56/2025 vp), missä se toteaa (9), että nyt lastensuojelulakiin ehdotetaan 4 a §:n lisäksi otettaviksi uudet 4 b § aineiden ja esineiden poisottamisesta kodin ulkopuolelle sijoitetulta lapselta ja 4 c § päätöksenteosta aineen ja esineen poisottamisessa. Lisäksi 4 a §:lle esitetyt perustelut poikkeavat aikaisemmasta. Arviointitilanne poikkeaa siten perustuslakivaliokunnan aikaisemmin arvioimasta 4 a §:stä. Valiokunnan käsityksen mukaan nyt arvioitavassa sääntely-yhteydessä ei olisi ongelmallista viitata laissa esimerkiksi tavanomaiseen kasvatukseen.

Edelleen perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan (10), että lastensuojelulain 4 a §:n 2 momentissa ehdotetaan muun muassa säädettäväksi, että lapsen tarvitsemien rajojen turvaamiseksi lapsen fyysiseen koskemattomuuteen voidaan puuttua, jos se on välttämätöntä. Perustuslakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että säännöksen sanamuoto näyttää oikeuttavan varsin avoimen puuttumisen lapsen perustuslain 7 §:ssä turvattuun henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Lainkohdan perustelujen (s. 113) mukaan puuttumisessa fyysiseen koskemattomuuteen ei ole kyse 11 luvussa säädetystä kiinnipidosta ja siihen liittyvästä voimankäytöstä, vaan suojelu- ja kasvatustarkoituksessa toteutetusta fyysisestä koskemisesta lapseen ja rajojen asettamisesta. Esimerkkinä perusteluissa mainitaan sijoitetun lapsen ohjaaminen fyysisesti kevyesti olkapäältä. Perusteluissa esitetty tulkinta ei kuitenkaan saa tukea säännöksen sanamuodosta.

Perustuslakivaliokunta toteaa (11), että ehdotetusta 4 a §:n 2 momentista tulee perustuslain 7 §:n 1 ja 3 momenttiin liittyvistä syistä poistaa maininta oikeudesta puuttua lapsen fyysiseen koskemattomuuteen tai säännöksen sanamuotoa on täsmennettävä niin, että oikeus puuttua lapsen fyysiseen koskemattomuuteen rajautuu pykälän perusteluissa esitettyyn tavanomaisessa suojelu- ja kasvatustarkoituksessa toteutettuun fyysiseen koskemiseen lapseen ja rajojen asettamiseen. **Tällainen muutos on edellytyksenä 1. lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.**

Perustuslakivaliokunta kiinnittää myös huomiota (13) siihen, että aineiden ja esineiden poisottoa koskevan sääntely suhde lastensuojelulain 11 luvussa säädettyihin rajoitustoimenpiteisiin jää varsin epäselväksi. Lain 4 b §:ssä vaikuttaa ainakin osin olevan kyse tavanomaisista kasvatuksellisista toimenpiteistä ja osin rajoitustoimenpiteistä. Epäselvyys kytkeytyy ainakin osin siihen, että säännösten sanamuoto mahdollistaa laajemman puuttumisen lapsen oikeuksiin kuin mitä perustelujen valossa vaikuttaa tarkoitetun.

Perustuslakivaliokunta pitää lausunnossaan (15) selvänä, että ehdotetulle sääntelylle on lapsen itsensä ja muiden henkilöiden perusoikeuksien suojaamiseen liittyvät hyväksyttävät ja painavat perusteet (ks. myös PeVL 5/2006 vp, s. 4/II). Valiokunta kiinnittää kuitenkin sääntelyn oikeasuhtaisuuden kannalta huomiota siihen, että 4 b §:n soveltamisala on laaja ja että siinä tarkoitetut aineet ja esineet eivät ole keskenään yhteismitallisia (ks. myös PeVL 64/2018 vp, s. 4). Ehdotettu 4 b § on lisäksi muotoiltu velvollisuudeksi ottaa pois siinä tarkoitetut aineet ja esineet. Sääntely tulisi perusoikeuksien rajoituksiin kohdistuvan oikeasuhtaisuusvaatimuksen vuoksi muotoilla perusoikeuksiin puuttumiseen oikeuttaville säännöksille ominaiseen tapaan valtuuttavaksi (esim. "voidaan ottaa pois").

Perustuslakivaliokunta kiinnittää lausunnossaan (16) sääntelyn oikeasuhtaisuuden kannalta huomiota myös siihen, ettei laissa ehdoteta säädettäväksi esimerkiksi rahavarojen tai viestintävälineen poisottamisen enimmäiskestosta tai siitä, että poisoton välttämättömyyttä arvioitaisiin määräajoin. Sääntelyä tulisi täydentää tältä osin. Lisäksi 4 b §:n 3 momenttiin on syytä lisätä nimenomainen maininta siitä, että varojen tai maksuvälineiden poisottamisesta huolimatta lapsella tulee olla mahdollisuus käyttää varojaan hyväksyttäviin tarkoituksiin valvotusti.

Sosiaali- ja terveysministeriön näkemykset ja ehdotukset

STM toteaa, että lainvalmistelua on ohjannut eduskunnan vastaukseen sisältynyt lausuma (EV 317/2018 vp ─ HE 237/2018 vp, LA 86/2018 vp), jonka mukaan “Eduskunta edellyttää, että sijaishuollossa olevien lasten oikeutta tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin sekä lastensuojelulakiin sisältyvien rajoitusten käyttöä arvioidaan ja selkeytetään osana asiakkaan ja potilaan itsemääräämistä koskevan lainsäädännön valmistelua”. STM:ssä on tunnistettu sääntelyn haasteellisuus. Ehdotettu sääntely ei poista kasvatuksellisten käytäntöjen ja rajoitusten välistä rajaa, mutta yrittää eduskunnan lausuman edellyttämällä tavalla selkiyttää sitä. Sääntelyn soveltamisen kannalta haastaviksi etenkin perhehoidon osalta jäävät edelleen ne käytännön tilanteet, joissa ollaan lähellä toimia, joista säädetään lain 11 luvussa rajoituksina. STM kuitenkin edelleen katsoo, että sääntelylle on tarvetta ennen muuta vahvistamaan perhehoidon lakiin kirjattua ensisijaisuutta suhteessa laitoshuoltoon. Tällä hetkellä kasvatuksellisten keinojen koettu vähäisyys perhehoidossa voi johtaa lapsen sijaishuoltopaikan muuttamiseen lastensuojelulaitokseen, vaikka sijaishuoltopaikan muutos ei olisi muuten lapsen edun mukaista. Tilanne on kestämätön sekä inhimillisesti että taloudellisesti.

Perustuslakivaliokunnan lausunnon ja muiden asiassa annettujen lausuntojen johdosta **STM ehdottaa**, että 4 a, 4 b ja 4 c §:n säännöstä muutettaisiin seuraavasti (muutokset yliviivattuna ja kursiivilla):

4 a § Sijoitetun lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja ~~erityiseen~~ suojeluun

(2 mom.)
Lapsen tasapainoisen kehityksen ja ~~erityisen~~ suojelun toteuttamiseksi lapselle voidaan asettaa *ikä- ja kehitystason mukaisia* rajoja *vastaavalla tavalla kuin vanhemmat voivat asettaa rajoja lapsen tavanomaisessa kasvatustarkoituksessa. Rajoista tulee ensisijaisesti keskustella lapsen kanssa ja lapsen mielipide tulee selvittää siten kuin 20 §:n 1 momentissa säädetään.* ~~Lapsen tarvitsemien rajojen turvaamiseksi~~ *Lapseen voidaan fyysisesti koskea tavanomaisessa suojelu- ja kasvatustarkoituksessa,* jos se *on lapsen edun turvaamiseksi* välttämätöntä. Hoito, kasvatus, valvonta ja huolenpito eivät saa olla lasta alistavia tai muulla tavoin hänen ihmisarvoaan loukkaavia. Lapsen hoito, kasvatus, valvonta tai huolenpito ei saa sisältää 11 luvussa tarkoitettuja rajoituksia. Rajoitusten käytön edellytyksistä ja päätöksentekovelvollisuudesta säädetään erikseen 11 luvussa.

Perustelut:

Hallitusneuvos Tiina Muinonen
Neuvotteleva virkamies Susanna Hoikkala

Pykälän otsikosta ja itse säännöksestä poistettaisiin maininta *erityisestä* suojelusta, koska kysymys olisi lapsen tavanomaiseen kasvatukseen ja suojeluun liittyvistä rajojen asettamisesta. Säännökseen lisättäisiin, että lapselle voitaisiin asettaa ikä- ja kehitystason mukaisia rajoja vastaavalla tavalla kuin vanhemmat voivat asettaa rajoja lapsen tavanomaisessa kasvatustarkoituksessa. Säännökseen lisättäisiin myös lapsen osallisuutta tukevia elementtejä. Lapsen kanssa tulisi aina ensisijaisesti keskustella ja lapsen mielipide tulisi selvittää siten kuin 20 §:n 1 momentissa säädetään. Lapseen olisi mahdollista fyysisesti koskea tavanomaisessa suojelu- ja kasvatustarkoituksessa, jos se olisi lapsen edun turvaamiseksi välttämätöntä. STM viittaa edelleen ehdotetun säännöksen esitettyihin perusteluihin siitä, että rajojen asettamisen käytössä tulee huomioida lapsen yksilölliset taustat ja tarpeet sekä olosuhteet. Kasvatukseen kuuluvia rajoja voidaan verrata siihen, mikä on yleisesti hyväksyttyä lapsen ikä ja kehitystasoon suhteutettua tavanomaista kasvatusta ja tarkastella suhteessa siihen, mikä tukee lapsen yksilöllistä kasvua, kehitystä ja hyvinvointia. Kasvatus on aikaan sidottu ja määrittely muuttuu esimerkiksi tutkimustiedon myötä. Lapsen uskonto, vakaumus ja kulttuuritausta voivat vaikuttaa siihen, millaisia kasvatukseen sisältyviä rajoja kyseiselle lapselle voidaan asettaa. Myös lainsäädäntö ja tekojen kriminalisointi muuttuvat ajassa. Se, mikä on kulloinkin lainvastaista, ei voi olla kasvatuksellisesti hyväksyttyä toimintaa. Fyysisessä koskemisessa ei ole kyse 11 luvussa säädetystä kiinnipidosta ja siihen liittyvästä voimankäytöstä, vaan suojelu- ja kasvatustarkoituksessa toteutetusta fyysisestä koskemisesta lapseen ja rajojen asettamisesta. Voimankäyttö ei näin saisi olla luonteeltaan lapsen 11 luvun sääntelyssä tarkoitettua kiinnipitoa vastaavaa tarkoitukseltaan, kestoltaan tai intensiteetiltään. Sijoitettua lasta voitaisiin esimerkiksi ohjata fyysisesti kevyesti olkapäältä. On kuitenkin otettava huomioon, että erityisesti vauvojen ja pikkulasten kasvatus ja hoitaminen saattavat edellyttää toistuvasti fyysisiä toimia (esimerkiksi sylissä rauhoittamista) ja puuttumista lasten suojelemiseksi eikä tällaista toimintaa ole tarkoitus poissulkea. Mikäli esimerkiksi teini-ikäisen sijoitetun lapsen kanssa joudutaan toistuvasti tilanteisiin, jotka edellyttäisivät lapsen fyysiseen koskemattomuuteen puuttumista, tulisi sijoituspaikan sopivuutta arvioida siten kuin lastensuojelulaissa muutoin säädetään

(3 mom.)
Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävänä on valvoa sijoituspaikan kasvatuskäytäntöjä osana lapsen edun toteutumista sijoituksen aikana. Lisäksi sosiaalityöntekijän tulee 30 §:ssä tarkoitettua asiakassuunnitelmaa laatiessaan keskustella mainitun pykälän 2 momentissa tarkoitettujen tahojen kanssa menettelytavoista ja kasvatusperiaatteista sekä kasvatukseen liittyvistä säännöistä ja käytännöistä, joilla lapsen hoitoa, kasvatusta, valvontaa ja huolenpitoa toteutetaan.

Perustelut

Säännökseen lisättäisiin maininta lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän velvollisuudesta valvoa sijoituspaikan kasvatuskäytäntöjä osana lapsen edun toteutumista. Lisäys korostaisi sosiaalityöntekijän valvontavastuuta. Lapsen edun toteutumisen valvojana hänellä on velvollisuus puuttua havaittuihin tai tietoonsa saatettuihin epäkohtiin sijoituspaikassa.

4 b § Aineiden ja esineiden poisottaminen kodin ulkopuolelle sijoitetulta lapselta

(1 mom.)
Jos lapsella on hallussaan aineita tai esineitä, joita alle 18-vuotias ei muun lain nojalla saa pitää hallussaan, *voi perhehoitaja, ammatillisen perhekodin työntekijä tai lastensuojelulaitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö* ottaa ne pois lapselta. Jos lapsella on hallussaan päihtymistarkoituksessa käytettävää muuta kuin edellä tarkoitettua ainetta tai esinettä taikka tällaisen aineen käyttöön erityisesti soveltuvia välineitä, myös *ne voidaan ottaa* lapselta pois.

Perustelut

Hallitusneuvos Tiina Muinonen
Neuvotteleva virkamies Susanna Hoikkala

Säännös on muutettu harkintaa mahdollistavaan muotoon.

(2 mom.)
Lapselta *voidaan ottaa* pois myös muut kuin 1 momentissa tarkoitetut aineet ja esineet, jotka ominaisuuksiensa puolesta soveltuvat vaarantamaan lapsen omaa tai toisen henkilön henkeä, terveyttä, turvallisuutta taikka *sijoituspaikan* järjestystä tai soveltuvat vahingoittamaan omaisuutta, jos 1 momentissa tarkoitetulla henkilöllä on perusteltu syy epäillä, että lapsi käyttää aineita tai esineitä omaa tai muiden henkeä, terveyttä, turvallisuutta taikka *sijoituspaikan* järjestystä vaarantaen tai omaisuutta vahingoittaen.

Perustelut

Säännös on muutettu harkintaa mahdollistavaan muotoon. Lisäksi sijaishuoltopaikka on muutettu sijoituspaikaksi, koska säännös koskee myös avohuollon sijoituksia.

(3 mom.)
Lisäksi lapselta *voidaan ottaa* pois rahavarat, maksuvälineet ja muut näihin verrattavat välineet, hyödykkeet tai omaisuus, jos niiden käyttö todennäköisesti vaarantaa lapsen omaa tai toisen henkilön henkeä, terveyttä, turvallisuutta, *sijoituspaikan* järjestystä, vahingoittaa omaisuutta *tai vaarantaa lapsen oman tai toisen lapsen sijoituksen tarkoituksen toteutumista*. *Jos rahavarat, maksuvälineet tai muut näihin verrattavat välineet on otettu lapselta pois, tulee rahavarojen käyttö hyväksyttäviin tarkoituksiin mahdollistaa lapselle valvotusti.*

Perustelut

Säännös on muutettu harkintaa mahdollistavaan muotoon. Lisäksi sijaishuoltopaikka on muutettu sijoituspaikaksi, koska säännös koskee myös avohuollon sijoituksia. Säännökseen on myös lisätty Rädyn ehdottamalla tavalla poisotto myös silloin, kun rahavarat, maksuvälineet ja muut näihin verrattavat välineet, hyödykkeet tai omaisuus vaarantaa lapsen oman tai toisen lapsen sijaishuollon tarkoituksen toteutumista. Edelleen säännökseen on perustuslakivaliokunnan lausunto huomioon ottaen lisätty maininta siitä, että jos rahavarat, maksuvälineet tai muut näihin verrattavat välineet on otettu lapselta pois, tulisi rahavarojen käyttö hyväksyttäviin tarkoituksiin mahdollistaa lapselle valvotusti. Hyväksyttävä tarkoitus voi esimerkiksi olla lapsen harrastusmenot.

(4 mom.)

Lisäksi lapselta *voidaan ottaa* pois lapsen hallussa olevat viestinnän mahdollistavat laitteet tai muut välineet *silloin kun niiden käytön tavanomainen rajaaminen ei ole riittävää ja*, jos lapsi käyttää laitetta tai välinettä vaarantaen omaa kehitystä ja hyvinvointia. Lisäksi laitteet tai muut välineet *voidaan ottaa* pois, jos lapsi käyttää viestinnän mahdollistamaa laitetta tai välinettä vaarantaen omaa tai toisten henkilöiden turvallisuutta *tai sijoituspaikan* järjestystä *taikka vaarantaa lapsen omaa tai toisten lasten sijoituksen tarkoituksen toteutumista*. Jos edellä mainitut laitteet tai muut välineet on otettu lapselta pois, on lapsen yhteydenpito turvattava muilla tavoin. Lapsen yhteydenpidon rajoittamisesta säädetään 62 ja 63 §:ssä.

Perustelut

Säännökseen tehtäisiin vastaavat muutokset, mitä edellä 3 momenttiin pois lukien 3 momenttiin ehdotettu viimeinen virke. Lisäksi säännöksen 1. virkkeeseen lisättäisiin Rädyn 31.3. päivätyssä lisälausunnossa ehdottama maininta poisottamisesta silloin, kun käytön tavanomainen rajaaminen ei ole riittävää. THL on vastikään antanut digisuositukset 0-13 vuotiaille, joita voidaan soveltaa myös lastensuojelussa.

Lähinnä perustuslakivaliokunnan lausunnossa esitettyyn mainintaan siitä, että vain 4 b §:n 2-4 momenteissa poisottamiselle on asetettu lisäedellytyksiä, **STM toteaa**, että edellä 4 b §:n 1 momentissa

poisottamiselle ei ole asetettu lisäedellytyksiä siksi, että momentissa tarkoitetut aineet ja esineet ovat sellaisia, joita alle 18-vuotias ei muun lainsäädännön nojalla edes saisi pitää hallussaan.

4 c § Päätöksenteko aineen ja esineen poisottamisessa

(1 mom)

Poisottoa ei saa jatkaa pidempään kuin se 4 b §:ssä tarkoitetusta syystä ja lapsen hoidon ja kasvatuksen kannalta on välttämätöntä. *Aineen tai esineen poisottamisen välttämättömyyttä on arvioitava määräajoin.*

Perustelut

Säännökseen lisättäisiin perustuslakivaliokunnan lausunnon johdosta maininta siitä, että aineen tai esineen poisottoa olisi arvioitava määräajoin. Teknisluoteisena muutoksena momentista siirrettäisiin 2 momenttiin päätöksen antamista koskeva 2. virke sekä 3. virke 3 momenttiin.

Helsingin kaupunki ei kannata päätöksentekoa 4 c §:n 2 momentissa ehdotetulla tavalla, jossa viranhaltijan tulisi virkavastuulla tehdä muutoksenhakukelpoinen päätös toisen henkilön tekemästä ja jo toteutetusta ratkaisusta. Samansuuntainen näkemys esitettiin myös Familarin täydentävässä lausunnossa. **STM toteaa**, että lapsen oikeusturvaperusteet puoltavat ehdotettua sääntelyä. Ehdotetun 4 b §:n mukaan aineiden ja esineiden poisottamisesta on viivytyksettä ilmoitettava 13 b §:ssä tarkoitetulle lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle tai muulle hyvinvointialueen toimivaltaiselle sosiaalihuollon viranhaltijalle. Päätös olisi annettava, jos poisotettua ainetta tai esinettä ei palauteta lapselle heti tilanteen rauettua. Saatuaan tiedon poisottoa koskevasta tilanteesta, perhehoidossa olevan lapsen osalta lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tai muu hyvinvointialueen toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija arvioisi vielä poisottoa koskevan tilanteen ja antaisi päätöksen, jos poisotettua ainetta tai esinettä ei voida lapselle palauttaa.

STM toteaa, että säännökseen on haastavaa määritellä enimmäisaikaa ilman, että siitä tosiasiallisesti uhkaa tulla minimiaika. Lisäksi poisotto ja päätöksen kesto ovat tapauskohtaisia ja riippuvat tilanteesta. Säännöksen 1 momentin 1. virkkeessä on kuitenkin todettu, että poisottoa ei saa jatkaa pidempään kuin se 4 b §:ssä tarkoitetusta syystä ja lapsen hoidon ja kasvatuksen kannalta on välttämätöntä. Välttämättömyys näin rajaa toimenpiteiden tosiasiallista kestoa ajallisesti. Tietyn aikarajan, kuten täsmällisen tuntimäärän, säätäminen on toimeenpanon näkökulmasta mahdotonta, koska sääntelyn piiriin lukeutuvat tilanteet ovat hyvin erityyppisiä luonteeltaan. Riskinä olisi myös se, että tietystä tuntimäärästä säätäminen kannustaisi venyttämään välttämättömyyden arviointia enimmäiskestoon, jolloin aikaraja saattaisi toimia välttämättömyyden arviointia vastaan.

(2 mom.)

Aineen tai esineen poisottamisesta on tehtävä päätös, jos poisotettua ainetta tai esinettä ei palauteta lapselle heti tilanteen rauettua. Päätöksen perhehoidossa olevan lapsen osalta tekee 13 b §:ssä tarkoitettu lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tai muu hyvinvointialueen toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija. Lastensuojelulaitoksessa olevan lapsen osalta päätöksen tekee johtaja tai hänen määräämänsä hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö.

Perustelut

Momentin alkuun siirrettäisiin 1 momentin 2. virke.

(3 mom.)

Poisotetun omaisuuden luovuttamiseen tai hävittämiseen sovelletaan, mitä muussa laissa säädetään. Poisotettu omaisuus on palautettava lapselle viimeistään sijoituksen päättyessä, jollei omaisuuden palauttamisesta tai hävittämisestä muussa laissa toisin säädetä. Jos poisotettu omaisuus on 3 momentin tai muun lain nojalla hävitetty, hävittämisestä on mainittava 1 momentissa tarkoitetussa päätöksessä.

Hallitusneuvos Tiina Muinonen
Neuvotteleva virkamies Susanna Hoikkala

Perustelut

Momentin alkuun siirrettäisiin 1 momentin 2. virke.

STM toteaa vielä selvyyden vuoksi, että ehdotetut säännökset (4 a- 4 c §) tulevat sovellettavaksi avohuollon osalta silloin, kun lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena yksin. Jos kyse on koko perheen sijoituksesta, vanhemmat vastaavat ensisijaisesti lapsensa huollosta, kasvatuksesta ja suojelusta. Tämä koskee myös tilannetta, kun lapsi sijoitetaan vankilan perheosastolle. Kuten edellä ehdotettu, *sijaishuoltopaikan* käsite on näin ehdotettu muutettavan *sijoituspaikaksi*.

STM toteaa lisäksi perhehoidon asiakaskirjausten ja valvonnan osalta seuraavaa. Lastensuojelun asiakaskirjauksiin sovelletaan ammatillisen perhehoidon osalta sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain (703/2023; asiakastietolaki) velvoitteita. Lain 17 §:n nojalla sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilön ja palvelun antamiseen osallistuvan avustavan henkilön tulee kirjata asiakasasiakirjoihin asiakkaan palvelun ja potilaan hoidon järjestämisen, suunnittelun, toteuttamisen, seurannan ja valvonnan turvaamiseksi tarpeelliset ja riittävät tiedot. Perhehoitolain (263/2015) tarkoittaman ammatillisen perhekodin perhehoitajan tuleekin tehdä mainitun lain mukaiset asiakaskirjaukset ja toimittaa niin sanotut kuukausikoosteet lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle sovituin määräajoin. Asiakastietolain mainittu säännös ei koske sen sijaan toimeksiantosuhteista perhehoitajaa. Toimeksiantosuhteisen perhehoidon tilanteissa korostuu lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän ja perhehoitajan välinen yhteydenpito. Lisäksi perhehoitolain 15 §:n mukaisesti jokaiselle perhehoitajalle nimetään jokaista hoidettavaa varten vastuutyöntekijä. Perhehoitajalle on järjestettävä riittävä mahdollisuus saada tukea ja tavata vastuutyöntekijää. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän vastuulla on pitää yhteyttä perhehoitajaan ja sijoitettuun lapseen, mutta myös perhehoitajan tulee olla yhteydessä sosiaalityöntekijään esimerkiksi silloin, jos lapsen tilanteessa tapahtuu muutoksia. Osana tällaista vastavuoroista yhteydenpitoa tulisi tapahtua myös tiedonkulku sellaisiin asioihin liittyen, jotka muussa sijaishuollossa kuuluvat asiakaskirjausten piiriin. Tämä on jo nykyinen asiantila. Asiaan voidaan kiinnittää erityistä huomiota ehdotettujen muutosten toimeenpanoa tuettaessa.

Voimassa olevan perhehoitolain (263/2015) 22 §:n mukaan lapsen sijoittaneen hyvinvointialueen tehtävänä on valvoa, että sijoitus perhehoitoon toteutuu perhehoitolain mukaisesti ja lapsi tai nuori saa sijoituksen aikana ne tarvitsemansa palvelut ja tukitoimet, joita sijoitushyvinvointialue järjestää. Sijoittajahyvinvointialue voi tarkastaa perhehoitopaikan toiminnan ja tilat, kun tarkastuksen tekemiseen on perusteltu syy. Tarkastus voidaan tehdä myös ennalta ilmoittamatta. Lastensuojelulain 79 §:ssä säädetään sijaishuollon valvonnasta. Säännöksen 1 momentin mukaan sijoittajahyvinvointialueen tehtävä on valvoa, että lapsen sijoitus perhehoitoon tai laitoshuoltoon toteutuu lastensuojelulain mukaisesti. Pykälän 3 momentin mukaan, jos sijoittajahyvinvointialue havaitsee sijaishuoltopaikan toiminnassa sellaisia epäkohtia tai puutteita, jotka voivat vaikuttaa sijoitettujen lasten hoitoon tai huolenpitoon, sen tulee salassapitovelvoitteiden estämättä ilmoittaa asiasta viipymättä sijoitushyvinvointialueelle, Lupa- ja valvontavirastolle sekä tiedossaan oleville muille lapsia samaan sijaishuoltopaikkaan sijoittaneille hyvinvointialueille. Ammatillisen perhehoidon valvonta tapahtuu myös kirjaamisvelvoitteiden toteutumisen kautta. Lastensuojelulain 24 §:ssä säädetään lapsen edun turvaamisesta. Sen 1 momentin mukaan lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on valvottava lapsen edun toteutumista. **STM pitääkin** keskeisenä, että lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on tosiasialliset mahdollisuudet toteuttaa valvontaa myös toimeksiantosuhteiseen perhehoitoon sijoitetun lapsen kohdalla. Osaltaan nykyinen sosiaalityöntekijän enimmäisasiakasmäärää koskevan mitoituksen tulisi mahdollistaa riittävä aika myös tämän lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle kuuluvan yleisen valvontatehtävän toteuttamiseen. Asiaa voidaan painottaa myös osana ehdotettujen muutosten toimeenpanon tukea. **STM toteaa** lisäksi, että osana lastensuojelulainsäädännön toisen vaiheen uudistamista tullaan tarkentamaan sijoitushyvinvointialueen

toimivaltuuksia ja tiedonsaantioikeutta liittyen lastensuojelulain 79 §:n 2 momentin tehtävään sekä 25 d §:n säännökseen.

Lakivaliokunnan lausunto LaVL 12/2025 vp

STM pitää lakivaliokunnan lausunnossaan esittämiä muutoksia lakiehdotuksiin perusteltuina.

Lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetut lastensuojeluyksiköt (ns. Hybridi-yksiköt)

Useampi lausuja toteaa, että tarvittaisiin ehdotettua velvoittavampaa sääntelyä muun muassa palvelun sisällöstä, kohderyhmästä, toteutuksesta ja psykiatrian ja lastensuojelun yhteistyöstä eli ehdotettu sääntely informatiivisine viittauksineen ei riitä. Esimerkiksi apulaisoikeusasiamies (EOAK/7120/2025) toteaa lausunnossaan suhtautuvansa jossain määrin epäillen siihen, että sääntelyn tavoitteet toteutuisivat esimerkiksi alueellisesti yhdenvertaisesti (PL 6 §) ilman velvoittavaa sääntelyä, ja korostavansa siksi sääntelyn toimeenpanon tuen ja seurannan merkitystä tavoitteiden toteutumisen näkökulmasta. Aluehallintovirastojen (ESAVI/42566/2025) näkemyksen mukaan, jotta lapsen oikeus laadultaan hyvään sosiaalihuoltoon ja terveydenhuoltoon voi toteutua, on lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetuista yksiköistä ja niiden antamista palveluista säädettävä laissa erikseen. Aluehallintovirastot korostavat, että yhteensovitetun yksikön perustaminen ei voi heikentää muihin laitoksiin sijoitettujen lasten psykiatrian palveluja, vaan sijoitetuilla lapsilla on oikeus saada tarvitsemansa terveydenhuollon palvelut tarpeidensa mukaisesti riippumatta asuinpaikastaan. Viimeksi mainittu asia toistuu useassa lausunnossa.

Lapsiasiavaltuutetun (LAPS/10/2026) näkemyksen mukaan yhteensovitettujen yksiköiden kohderyhmästä, työn sisällöistä ja toteuttamisesta tulee säätää selkeästi ja velvoittavasti.

HUS:n lausunnossa katsotaan niin ikään, että sääntely on riskialtista ja riittämätöntä. Lausunnon mukaan lastensuojelun ja psykiatrian palvelujen yhteensovittamisesta tulee säätää tarkemmin laissa, koska nykytilanteessa palvelut eivät ole yhteensovitettavissa. HUS katsoo, että toimivalta ja vastuut jäävät epäselviksi muun muassa kirjaamisen ja päätöksenteon osalta, ja että ilman lakitasoista sääntelyä vaarana on, että yksiköitä perustetaan ilman riittävää psykiatrista osaamista ja hoitomallin määrittelyä. Yksiköiden viitekehys tai koulutus ei myöskään ole HUS:n arvion mukaan kansainvälisen tiedon tasalla. HUS:n näkemyksen mukaan esityksessä ei ole myöskään huomioitu psykiatrisen resurssitarpeen lisääntymistä, vaikka käytännössä tällainen yksikkö siirtyy kokonaan erikoissairaanhoidon hoitovastuulle. Edelleen ei ole huomioitu jo saatuja kokemuksia yksiköiden toimintaan liittyneistä haasteista. Puutteet ovat HUS:n mukaan vakavia, sillä nykyisellään tutkitusti merkittävä osa lastensuojelun asiakkaista tarvitsee psykiatrista hoitoa, jonka saatavuus on jo nyt riittämätön.

STM toteaa, että ehdotettu sääntely on valmisteltu huomioiden jo voimassaolevan sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (612/2021; järjestämislaki) nojalla annetun niin sanotun YTA-sopimusasetuksen (309/2023) yhteistyövelvoitteet vaativien lastensuojelupalveluiden turvaamisessa. Tällaisten yksiköiden perustaminen on näin mahdollista jo nykyisen lainsäädännön perusteella ja tällaisia yksiköitä onkin jo joillakin alueilla. YTA-sopimusasetuksen 2 §:n mukaan yhteistyöalueen tulee sopia siitä, miten vaativimpien lastensuojelupalvelujen turvaaminen alueen hyvinvointialueilla varmistetaan. Valmistelussa arvioitiin, että lastensuojelun ja yliopistosairaalatasoisen lasten- ja/tai nuorisopsykiatrian palvelujen yhteensovittavien lastensuojeluyksiköiden perustamista ei ole perusteltua tehdä velvoittavasti jokaiselle hyvinvointialueelle. Valmistelussa on jouduttu huomioimaan myös lasten- ja nuorisopsykiatrien saatavuus. Kuten esityksen sivulla 20 todetaan, erikoislääkäreiden määrä on liian vähäinen palvelujärjestelmän lisääntyneisiin tarpeisiin nähden. Lisäksi esityksessä tuodaan esiin, että psykiatrian erikoisalojen erikoislääkäreiden riittävyys on ollut pitkäkestoinen ja eläköitymisen vuoksi entisestään

vaikeutuva ongelma. Lasten- ja nuorisopsykiatrian tehtäväkokonaisuuden turvaamiseksi on tärkeää, että käytettävissä olevat voimavarat käytetään optimaalisesti. Hyvin yksityiskohtainen sääntely saattaisi olla ristiriidassa tämän tavoitteen kanssa.

Kohderyhmän määrittelystä on keskusteltu valmistelun aikana muun muassa hyvinvointialueiden ja Helsingin kaupungin edustajien kanssa. Ehdotuksessa on huomioitu hyvinvointialueiden itsehallinnon piiriin kuuluva vapaus järjestää ja tuottaa palvelut alueen asukkaiden palvelutarpeisiin vastaavalla tavalla. Valmistelussa arvioitiin, että vahvan oman arviointivastuun jättäminen yhteistoiminta-alueille lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitettuja yksiköitä koskien tukee parhaiten koko palvelujärjestelmän toimintaa ja käytettävissä olevien resurssien allokointia.

STM toteaa, että potilas- ja asiakastietojen kirjaamiseen, käyttöön ja luovuttamiseen sovelletaan samoja säännöksiä kuin muussakin lastensuojelun ja erikoissairaanhoidon yhteistyössä. Lastensuojelun palvelutehtävää koskevat tiedot kirjataan sosiaalihuollon asiakasasiakirjoihin ja psykiatrinen tutkimus ja hoito potilasasiakirjoihin voimassaolevan lainsäädännön mukaisesti. Tietojen luovutus toteutetaan voimassa olevien tiedonvaihtoa koskevien säännösten perusteella lapsen palvelukokonaisuuden turvaamiseksi, eikä yhteensovitettu yksikkö muuta tai laajenna nykyisiä tietosuojavelvoitteita tai toimivaltuuksia. Yksiköt ovat lastensuojelun sijaishuollon laitosyksiköitä, joissa erikoissairaanhoidon avohoitona toteutetaan psykiatrista hoitoa eikä malli luo uusia tai lainsäädäntöön perustumattomia vastuusuhteita. Käytännössä toiminta edellyttää, että hyvinvointialueet ja erikoissairaanhoidon järjestäjät sopivat selkeästi hoitovastuista, toimivaltuuksista ja käytännön toimintamalleista osana olemassa olevia järjestämisvastuuseen liittyviä rakenteita ja sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädäntöä vastaten.

Yhteensovitettujen yksiköiden perustaminen ei merkitse lastensuojelun vastuulla olevan sijaishuollon siirtymistä erikoissairaanhoidon hoitovastuulle. Kyse on lastensuojelun laitospalvelusta, joissa psykiatrinen hoito toteutetaan erikoissairaanhoidon vastuulla avohoitona lapsen hoidon tarpeen mukaisesti. Vastuunjako noudattaa siten nykyistä lainsäädäntöä ja palvelujärjestelmän perusrakennetta.

Yksiköiden tavoitteena on ehkäistä lapsen palvelujen ja vastuiden pirstoutumista, toistuvia siirtymiä lastensuojelulaitoksen ja psykiatrisen osastohoidon välillä sekä tilanteita, joissa kumpikaan järjestelmä ei kykene vastaamaan lapsen tarpeisiin kokonaisvaltaisesti. Tämä on lapsen edun mukaista erityisesti niiden lasten kohdalla, joilla on samanaikaisesti vaativia sijaishuollon ja mielenterveyden hoidon tarpeita. Psykiatristen palvelujen jalkautuminen sijaishuollon arkeen voi pitkällä aikavälillä parantaa hoidon jatkuvuutta ja vaikuttavuutta sekä vähentää kuormittavaa ja tehottomampaa palveluiden käyttöä. Esitys ei sisällä uusia tehtäviä hyvinvointialueille. Lapsilla on oikeus tarpeen mukaisiin terveydenhuollon palveluihin, ja esityksessä pyritään mahdollistamaan sellaisia yhteistyörakenteita, joissa nämä palvelut voidaan parhaiten toteuttaa niiden lasten osalta, joilla on erityisiä lastensuojelullisia tarpeita. Resurssikysymykset kuuluvat toimeenpanon ja palvelujen järjestämisen piiriin ja niitä tuetaan muun muassa STM:n valtionavustusohjauksen kautta.

STM toteaa, että psykiatristen avopalvelujen integroinnilla tarkoitetaan suunnitelmallista ja jatkuvaa jalkautuvaa työskentelyä sijaishuollon yksikön arjessa. Kyse ei ole satunnaisista käynneistä tai yksittäisistä konsultaatiokäynneistä, vaan yhteisesti sovitusta toimintamallista, joka tukee lapsen hoitoa, yksikön henkilöstön osaamista ja hoidon jatkuvuutta. Psykiatristen avopalvelujen integrointi edellyttää tarkoituksenmukaisia yhteistyörakenteita, sovittuja vastuita ja riittävää osaamista yksikön arjessa.

STM korostaa esitykseen viitaten, että voimassa oleva lainsäädäntö mahdollistaa lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitettujen yksiköiden toiminnan ja sellaisia on jo olemassa. Esityksessä mainittujen yksiköiden lisäksi Helsingin kaupungin, HUS:n ja Osallisuuden aika ry:n ESR+ rahoitteisessa

kehittämishankkeessa (1.9.2025–31.12.2027) valmistellaan paraikaa integroidun lastensuojelun laitoshoidon ja yliopistosairaalatasoisen nuorisopsykiatrian palvelua Uudenmaan alueen hyvinvointialueiden tarpeisiin. STM on myöntänyt alkuvuodesta 2026 valtionavustusta kahdelle hyvinvointialueelle:

- Pirkanmaan hyvinvointialueelle SISULA -hankkeeseen ajalle 1.1.–31.12.2026. Hankkeen tavoitteena on muuttaa Tampereen yliopistollisen sairaalan kampuksella sijaitsevan Kuusikon perhetukikeskuksen yksi asuinyksikkö lastensuojelun sijaishuoltoyksiköksi, johon integroidaan psykiatrian polikliinisen avohoidon palveluja. Yksikkö palvelee koko Sisä-Suomen yhteistyöaluetta.
- PohjoisPohjanmaan hyvinvointialueelle ajalle 1.1.2026–31.12.2028 Lastensuojeluyksikkö Kajo -hankkeeseen. Hankkeessa suunnitellaan ja perustetaan uusi lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitettu yksikkö, joka sijoittuu Oulun yliopistollisen sairaalan nuorisopsykiatrian yhteyteen tai välittömään läheisyyteen ja palvelee koko Pohjois-Suomen yhteistyöaluetta.
- Molemmissa hankkeissa lasten- ja nuorisopsykiatrian erikoissairaanhoidon avohoidon palvelut integroidaan jalkautuvasti osaksi sijaishuollon arkea.

Esityksessä ei lähdetä siitä, että tavanomaiset lastensuojeluyksiköt sellaisinaan vastaisivat psykiatrista erityisosaamista vaativan asiakasryhmän tarpeisiin, vaan että rajattua joukkoa erityis- tai vaativan tason sijaishuoltoyksiköistä kehitetään yhteistyössä erikoissairaanhoidon kanssa. Psykiatristen avopalvelujen integrointi, vahvistettu henkilöstömitoitus, moniammatillinen työskentely sekä systemaattinen koulutus ja työnohjaus luovat edellytykset sille, että yksiköissä voidaan rakentaa tutkimustiedon mukaista, vaikuttavaa hoitoa ja kuntoutusta. Kysymys ei ole lastensuojelun osaamisen puutteiden sivuuttamisesta, vaan rakenteellisesta vastauksesta niihin. Esityksellä luodaan lainsäädännöllinen perusta hallitulle ja valvotulle kehittämiselle. Yksityiskohtaisempi toiminnallinen ohjaus kuuluu toteutusvaiheeseen. Valtionavustuksella käynnistetyt kehittämishankkeet perustuvat olemassa oleviin kokemuksiin lastensuojelun ja psykiatrian yhteisasiakkaiden hoidosta ja niiden tarkoituksena on vahvistaa toimintamalleja hallitusti ja arvioidusti.

Erityisen huolenpidon jakso

Valtaosa lausujista kannattaa ehdotusta jakson pidentämisestä. Useampi lausuja kannattaa myös sitä, että erityisen huolenpidon jakso olisi mahdollista toteuttaa lapsen omassa sijaishuoltopaikassa palvelun tuottamiselle asetettujen edellytysten täyttyessä.

Useissa lausunnoissa tuodaan esiin, että lapsen aiemman sijaishuoltopaikan irtisanominen erityisen huolenpidon jaksoon liittyvänä asiana ja uuden sijaishuoltopaikan etsiminen voi joissain tilanteissa olla perusteltua, mutta sitä ei tulisi käyttää säästökeinona. Lausunnoissa painotetaan vahvasti sitä, että ratkaisun tulee perustua lapsen tilanteen yksilölliseen harkintaan.

STM toteaa, että ehdotetussa sääntelyssä todetaan, että irtisanomisessa tulee ottaa huomioon lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Perusteluissa on todettu säännöksellä mahdollistava hyvinvointialueelle toimivaltaa tehdä lapsikohtaista harkintaa asiassa. STM viittaa säännöksen perusteluihin.

STM esittää, ettei Rädyn ehdotusta 60 b §:n 3 momentin viimeisen virkkeen osalta toteutettaisi, koska sääntelyssä on haluttu jättää hyvinvointialueelle harkintavaltaa sen suhteen, kuka päätöksen voisi tehdä. Pykälän 4 mom. osalta Räty on oikeassa siinä, että säännös voi olla oikeudellisesti tarpeeton, mutta **STM katsoo**, että asian toteaminen säännöksessä olisi kuitenkin nykytilaa selkiyttävä. Sen sijaan **STM katsoo**, että ehdotettuun 60 c §:n 2 momenttiin voitaisiin tehdä Rädyn ehdottama lisäys.

Sisäministeriön lausunnossa oli nostettu esiin huoli EHO paikkojen riittävyydestä, kun jakson enimmäisaikaa pidennettäisiin. Tältä osin **STM toteaa**, että jää nähtäväksi, miten kysyntä ja tarjota jatkossa asettuvat. Pidennykselle on kuitenkin olemassa perusteet, joiden vuoksi pidennystä on ehdotettu.

Hallitusneuvos Tiina Muinonen
Neuvotteleva virkamies Susanna Hoikkala

Mahdollisuus toteuttaa erityisen huolenpidon jaksoa lapsen omassa sijaishuoltopaikassa voi kuitenkin osaltaan tasapainottaa tilannetta.

Kuntouttava suljettu laitospalvelu

Valtaosa lausujista pitää perusteltuna ja tarpeellisena uuden kuntouttavan suljetun laitospalvelun perustamista, mutta siihen liittyvään sääntelyyn ehdotetaan useita täsmennyksiä.

Päätöksenteko

Useammassa lausunnossa tuodaan esiin ehdotetun sääntelyn mutkikkuus päätöksenteon osalta sekä esitettiin huolia oikeusturvan osalta erityisesti koskien sijoituspäätöstä, koska sääntelyssä ei ole ehdotettu määräaikaa/enimmäiskestoa sijoitukselle.

Helsingin kaupunki ehdottaa muutettavaksi 71 §:n mukaisia erityisiä rajoituksia koskevassa sääntelyssä ”korkeintaan vuodeksi” muotoon ”enintään yhdeksi vuodeksi kerrallaan”, jota on käytetty esimerkiksi 63 §:ssä yhteydenpidon rajoittamista koskevan päätöksen osalta. Helsinki perustelee ehdotustaan sillä, että esitykseen sisältyvässä ehdotuksessa epäselväksi jää, miten kuntouttavaa suljettua laitospalvelua voidaan toteuttaa, kun liikkumisvapauden rajoittamista koskeva päätös päättyy. Lisäksi Helsinki katsoo, että päätöksenteko kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun sijoittamisesta ja rajoitustoimenpiteistä tulisi yhdistää samaan päätökseen.

HUS:in näkemyksen mukaan lainsäädännössä tulisi määritellä palvelun hoitomalli ja vaikuttavuusperusta, hoitohenkilöstön koulutus- ja osaamisvaatimukset, lääketieteelliset vastuut, hoidon seurannan ja arvioinnin rakenteet, psykiatrisen erikoisosaamisen minimivaatimukset ja hoitojakson sisällölliset tavoitteet ja kriteerit. HUS totesi, että esitys ei sellaisenaan täytä perusoikeusrajoitusten edellyttämää täsmällisyys- ja suhteellisuusvaatimusta.

Muun muassa Valvira katsoo, että vain määräaikainen päätös (ei toistaiseksi voimassa oleva päätös) kuntouttavasta suljetusta laitospalvelusta turvaa lapsen, vanhempien ja huoltajien oikeusturvan riittävästi. Valviran näkemyksen mukaan hallituksen esitystä tulisi tältä osin muuttaa. Useampi lausuja katsoo, että vähintään neljän kuukauden välein tapahtuvan asiakassuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tulisi tehdä muutoksenhakukelpoinen päätös, jos lapsen sijoitusta suljetussa laitospalvelussa jatketaan. Osa lausujista ehdottaa myös, että samassa yhteydessä tulisi päättää lapseen kohdistettavista erityisistä rajoituksista. Usea lausuja pitäisi tällaista menettelyä sekä asiakkaan oikeusturvan että sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden yhdenvertaisen kohtelun kannalta välttämätöntä. Lapsiasiavaltuutettu tuo esiin tarpeen selkiyttää sitä, tuleeko sijoituksen ajalle määräajaksi tehdyistä 71 §:n mukaisista rajoitustoimenpiteistä tehdä uudet muutoksenhakukelpoiset päätökset huostaanottoa ja/tai sijaishuoltopaikan muuttamista koskevan päätöksenteon yhteydessä silloin, jos asianosainen hakee huostaanoton lopettamista tai sijaishuoltopaikan muuttamista sijoituksen ja rajoitustoimenpiteiden voimassaoloaikana.

Osa lausujista ehdottaa tarkempaa määrittelyä sijoittamisen edellytyksiin/kriteereihin ja sijoituksen muuttamista kestoltaan määräaikaiseksi. Osa ehdottaa, että sijoituspäätöksen ei tulisi olla pelkästään hyvinvointialueen sosiaalityöntekijän tai sosiaalihuollon johtavan viranhaltijan virkavastuulla. Osan mielestä päätöksentekoa tulisi edeltää moniammatillinen asiantuntija-arvio ja päätös sijoittamisesta tulisi tehdä (monijäsenisessä) asiantuntijaelimessä. Näkemykset ehdottomasta ikärajasta vaihtelevat. Osa ehdottaa ehdotonta ikärajaa eli että mahdollisuus alle 12-vuotiaiden sijoittamiseen kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun poistetaan.

Valvonta

Valviran mukaan lakiesitystä tulisi tarkentaa, koskeeko valvontaviranomaisen velvollisuus varmistaa yksikön asiakasturvallisuus ennen toiminnan aloittamista myös hyvinvointialueen omaa yksikköä, ja miten tällöin tulee toimia, jotta valvontavelvollisuus toteutuu. Ei ole tiedossa, että hyvinvointialueet olisivat käynnistämässä ko. palvelua ja rekisteröintivelvoite ehtinee tulla voimaan joka tapauksessa ennen kuin palvelu olisi käynnistymässä. **STM toteaa** tältä osin, että STM:n tiedossa ei ole, että yksikään hyvinvointialue, edes Helsingin kaupunki, olisi lähdössä tuottamaan ehdotettua palvelua. Julkisten toimijoiden rekisteröintivelvoite alkaa 1.1.2028, jonka jälkeen esimerkiksi valvontalain 20 §:n mukainen ennakkotarkastus on mahdollinen. Valtion lastensuojelulaitoksen osalta rekisteröintivelvollisuus tulisi niin ikään voimaan vasta 1.1.2028 (ks. liitelaki 3). Kuten esityksen kohdassa ”vaikutukset valvontaan” on todettu valvontaviranomaisella olisi uuden palvelun osalta käytössä ne valvonnan keinot, joista on säädetty valvontalain 5 luvussa. Näihin kuuluu myös ohjaus- ja arviointikäynnit sekä tarvittaessa tarkastusoikeus. Valvontalain 20 §:n mukainen ennakkotarkastus ei näin tulisi kyseeseen. Asia valmisteltiin valvontaviranomaisten kanssa yhdessä näin. **STM katsoo,** että asiakasturvallisuuden kannalta toiminnan aikainen valvontasääntely antaa hyvät keinot puuttua mahdollisesti epäasianmukaiseen toimintaan. Jos valvontaviranomaisilla on riski-indikaatio he voivat käynnistää oma-aloitteisen valvonnan etupainotteisesti toiminnan käynnistysvaiheessa, laillisuusohjata ja tarvittaessa antaa säännösten mahdollistamia määräyksiä. Ottaen huomioon, että kyse julkisesta virkavastuisesta toiminnasta, on niin valvoja ja valvottavan intressissä tehdä yhteistyötä jo käynnistysvaiheessa niin, että aloitettava toiminta on lainmukaista.

Terveydenhuollon palvelut

Valviran näkemyksen mukaan tulee arvioida, pitäisikö kuntouttavan suljetun laitospalvelun yhteydessä tarvittavista terveydenhuollon ammattihenkilöistä/annettavista terveydenhuollollisista palveluista olla nimenomaiset säännökset myös hyvinvointialueen terveydenhuoltoa koskevissa säännöksissä, sen lisäksi että asiasta säädetään lastensuojelulaissa. Valviran näkemyksen mukaan kuntouttavan suljetun laitospalvelun yhteydessä annettavan terveydenhuollon järjestämisvastuullisen tahon tulee olla lastensuojelulaissa ja terveydenhuoltolaissa selkeästi määritelty. Asialla on merkitystä myös terveydenhuollon kirjausten näkökulmasta.

Esimerkiksi HUS nostaa esille, että uuden palvelun piiriin kuuluvat lapset tarvitsevat lähes poikkeuksetta psykiatrista arviointia, lääkehoitoa ja terveydenhuollollista valmiutta. HUS:n näkemyksen mukaan esitys ei huomioi riittävästi näiden toteuttamista eikä nuorisopsykiatrian resurssointia.

Perustuslakivaliokunta

Perustuslakivaliokunnan lausunnossa (19) todetaan, että ehdotetulle sääntelylle on lastensuojelullisia, perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttäviä ja painavia perusteita. Valiokunta pitää kuitenkin hyvin avoimena 49 a §:n 3 momentin säännöstä, jonka mukaan alle 12-vuotiaan lapsen sijoittamiselle kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun vaadittaisiin muiden edellytysten ohella vain erityisten syiden olemassaolo. Vaikka hallituksen esityksen perusteluista (s. 122—123) käy ilmi alle 12-vuotiaan kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun sijoittamisen korkea kynnys, ei säännöksen sanamuoto kuitenkaan tätä osoita. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan on syytä kuntouttavan suljetun laitospalvelun voimakkaasti perusoikeuksiin puuttuvan luonteen vuoksi tarkistaa 1. lakiehdotuksen 49 a §:n sanamuotoa niin, että siitä selvästi käy ilmi alle 12-vuotiaiden osalta kuntouttavaan suljettuun laitoshuoltoon sijoittamisen rajaaminen erittäin poikkeuksellisiin tilanteisiin.

Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan (22) myös, että ehdotetun sääntelyn perusteella jää jossakin määrin epäselväksi, minkälaisia oikeussuojakeinoja lapsen sijoitusta kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun koskevaan määräajoin tehtävään tarkasteluun mahdollisesti liittyy. Perustuslakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että se on jossakin määrin samankaltaisessa sääntely-yhteydessä pitänyt

välttämättömänä, että lakiin sisällytetään säännös vapaudenriiston kohteena olevan henkilön ja hänen laillisen edustajansa oikeudesta saada tahdosta riippumattoman erityishuollon edellytykset arvioitaviksi erityishuollon aikana (PeVL 15/2015 vp, s. 6).

Perustuslakivaliokunta katsoo lausunnossaan edelleen (26), että sosiaali- ja terveysvaliokunnan on syytä muuttaa 71 ja 72 §:ssä tarkoitetut toimivaltuudet pakottavien velvoitteiden sijasta tavanomaisiksi toimivaltasäännöksiksi ja sitoa ne tiettyjen edellytysten täyttymiseen. Sama koskee 71 §:n säännöstä viestinnän mahdollistavien laitteiden poisottamisesta.

Sosiaali- ja terveysministeriön näkemykset ja ehdotukset

STM toteaa, että kuntouttavaa suljettua laitospalvelua koskeva sääntely päätöksenteon osalta on verraten vaikeaselkoista. Monimutkaisuus johtuu siitä, että sääntely on yhteensovitettu osaksi jo vaikeasti sovellettavan sääntelyn logiikkaa, viitaten erityisesti säännöksiin sijaishuoltoon sijoittamisesta ja sitä koskevasta päätöksenteosta ja muutoksenhausta. Hallituksen tavoitteena oli uudistaa lastensuojelulain päätöksenteko- ja muutoksenhakusääntelyä erityisesti huostaanotto- ja sijaishuoltoon sijoittamisen osalta lastensuojelulainsäädännön toisen vaiheen uudistuksen yhteydessä. Asia valmisteltiin poikkihallinnollisessa epävirallisessa työryhmässä. Säädösmuutosehdotusten valmistelu ja rahoituskysymysten ratkaiseminen osoittautuivat kuitenkin mahdottomiksi tehtäviksi toteuttaa käytettävissä olevan valmisteluajan puitteissa. Hallituksen tahtotilana on kuitenkin asettaa vielä tämän hallituksen aikana työryhmä jatkovalmistelemaan asiaa epävirallisen työryhmän työn pohjalta. Valmistelussa on tällöin syytä kiinnittää huomiota sääntelyn virtaviivaistamiseen.

Lapsi voidaan sijoittaa kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun lastensuojelulain 38 §:n 2 momentissa (kiireellinen sijoitus), 38 a §:ssä (kiireellisen sijoituksen jatkaminen) ja 43 §:ssä (huostaanotto ja sijaishuoltoon sijoittaminen) tarkoitetuilla päätöksillä ja päätökseen on kirjattava sijoituksen perusteet ja tavoitteet. Lisäksi kiireellisesti sijoitettu tai huostaanotettu lapsi voidaan sijoittaa kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun myös sijaishuoltopaikan muutosta koskevalla päätöksellä lastensuojelulain 43 §:n 3 momentin mukaan. Lapsi voidaan sijoittaa kiireellisesti lastensuojelulain 38 §:n mukaan, jos lapsi on jäljempänä 40 §:ssä mainituista syistä välittömässä vaarassa, ja lapselle voidaan järjestää kiireellisesti sijaishuoltona hänen tarvitsemansa hoito ja huolto. Välittömän vaaran kriteereitä ovat muun ohella lapsen oman toiminnan aiheuttama vaara, joka arvioidaan aina kokonaisvaltaisesti, lapsen oma käytös (vakava rikollinen teko tai päihteet) vaarantaa vakavasti hänen terveytensä ja kehityksensä, eikä lapsen tilannetta voida välittömästi turvata tarjoamalla terveydenhuollon palveluja ja/tai sosiaalihuollon avopalveluja.

Helsingin kaupunki nostaa lausunnossaan esiin toimeenpanon haasteet koskien sitä, että kuntouttavasta suljetusta laitospalvelusta ja liikkumisvapauden rajoittamisesta tehdään kaksi erillistä päätöstä. Helsingin kaupungin mukaan epäselväksi jää esimerkiksi se, mitä tapahtuu tilanteessa, jossa lapsi on sijoitettu kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun, mutta asianomaisen muutoksenhaku 71 §:n mukaisesta päätöksestä menestyy hallinto-oikeudessa. Helsingin kaupunki katsoo, että päätöksenteko tulisi yhdistää samaan päätökseen, koska toimenpano erikseen ei ole käytännössä mahdollista. **STM toteaa**, että sijoitusperuste tulee arvioitavaksi joka kerta, kun rajoitustoimien välttämättömyyttä arvioidaan. Rajoitustoimista tulee antaa valituskelpoinen päätös. Jos asianosainen valittaa tästä päätöksestä ja tuomioistuin päätöstä muuttaa esimerkiksi katsomalla, ettei rajoittamiselle ole perusteita, myöskään sijoitukselle ei tällöin ole perusteita.

STM katsoo, että Rädyn ehdotus päätöksentekijästä yksinkertaistaisi päätöksentekoa, mutta ei mahdollistaisi sellaisenaan lapsen sijoittamista kiireellisesti palveluun, koska siitä tekee päätöksen 13 §:n 1 tarkoitettu viranhaltija ja jatkosta päättää 13 §:n 2 tarkoitettu viranhaltija. Jos ensimmäisen kiireellisen sijoituksen päätöksen tekisi 13 §:n 2 momentissa tarkoitettu viranhaltija, tulisi jatkopäätöksentekijän olla joku muu. Tämä tarkoittaisi päätöksentekojärjestelmään isompaa muutosta, jota ei nyt ole

tarkoituksenmukaista lähteä tekemään, kun tavoitteena on uudistaa myöhemmin koko lastensuojelun päätöksenteko- ja muutoksenhakujärjestelmä. EHO jaksolle ei ole käytännössä mahdollista sijoittaa suoraan kiireellisesti ja siksikään kiireellisiä sijoituksia ei ole tarkoituksenmukaista sulkea pois.

STM toteaa oikeusturvan osalta, että kuntouttavan suljetun laitospalvelun sijoituksen edellytysten täyttyminen tulee arvioiduksi vähintään neljän kuukauden välein, koska asiakassuunnitelman tarkastamisen yhteydessä arvioidaan myös huostaanoton edellytysten täyttyminen. Jos asianosaisilla on tästä erilaiset näkemykset, tulee asiasta tehdä valituskelpoinen päätös. Jos puolestaan lapsen sijoitus kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun ei ole enää perusteltu, mutta sijaishuoltoon sijoittamisen perusteet ovat edelleen voimassa, tulee lapsi sijoittaa tarpeen mukaiseen sijaishuoltopaikkaan sijaishuoltopaikan muutosta koskevalla päätöksellä lastensuojelulain 43 §:n 3 momentin mukaan. Vaihtoehtona voi olla aina myös lapsen kotiutuminen. Sijoitus päättyy viimeistään lapsen täytettyä 18-vuotta.

Esityksen mukaan alle 12-vuotias lapsi voidaan sijoittaa kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun vain erityisistä syistä. Tällaisessa tilanteessa tulisi ensisijaisesti selvittää ja arvioida muiden sosiaali- tai terveydenhuollon palvelujen mahdollisuudet vastata lapsen tarpeisiin. Ikärajaa ei kuitenkaan ehdoteta ehdottomaksi, koska myös alle 12-vuotias (esimerkiksi 11,5-vuotias) lapsi voi aiheuttaa sijoituskriteerien mukaisesti vakavaa vaaraa joko itselleen tai muille. Tällainen tilanne voisi syntyä äkillisesti ja kiireellisen sijoituksen tilanteessa, jolloin lapsen sijoitus palveluun saattaisi kestää ainoastaan joitakin päiviä ennen kuin lapsen tilanne saataisiin selvitettyä ja hänen tarpeisiinsa paremmin vastaava palvelu olisi saatavilla. **STM huomauttaa**, että sijoittamiskynnys olisi tämänkaltaisissa tilanteissa korkea ja ensisijaisesti tulisi etsiä muita sijoitusvaihtoehtoja. Valmistelussa on arvioitu, että tällaisia tilanteita olisi käytännössä hyvin harvoin, jos ollenkaan. **STM korostaa**, että ehdotetun palvelun sopivuus lapselle tulee arvioida yksilöllisesti ja perustella lapsikohtaisesti.

STM toteaa terveydenhuollon palveluiden turvaamisen osalta, että sijaishuoltoon sijoitetun lapsen tarvitsemien terveydenhuollon palvelujen järjestämisvelvoitteet ovat jo olemassa eikä esityksessä ehdoteta uusia velvoitteita. Hyvinvointialueen ja Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden järjestämisestä ja palveluiden tuottamisesta säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetussa laissa ja laissa hyvinvointialueesta. Kuten esityksessä todetaan, terveydenhuoltopalvelujen kokonaisuus muodostuisi ensisijaisesti laitospalvelun yhteydessä olevista ammattihenkilöiden toteuttamista terveydenhuollollisista toimenpiteistä sekä sijoitushyvinvointialueen järjestämisvastuulla olevista terveyden- ja sairaanhoitopalveluista. Lapsen terveydentilan tutkimisesta sijaishuoltoon sijoittamisen yhteydessä säädetään lastensuojelulain 51 §:ssä.

Voimassa oleva sääntely velvoittaa vahvasti sijoitushyvinvointialueen, sijoittajahyvinvointialueen ja sijoituspaikan väliseen yhteistyöhön ja lapsen tarvitsemien terveydenhuollon palvelujen järjestämiseen. Lastensuojelulain 16 b §:n 1 momentin mukaan sijoitushyvinvointialueen on järjestettävä yhteistyössä sijoittajahyvinvointialueen sekä lapsen tai nuoren sijoituspaikan sijaintikunnan kanssa lapselle tai nuorelle hänen huollon tai hoidon tarpeensa edellyttämät palvelut ja tukitoimet. Lastensuojelulain16 b § 2 momentissa säädetään sijoitushyvinvointialueen velvollisuudesta järjestää lapsen tai nuoren tarvitsemat terveydenhuollon palvelut. Tästä ja terveydenhuollon palveluista aiheutuvien kustannusten korvaamisesta säädetään terveydenhuoltolain (1326/2010) 69 §:ssä. Lastensuojelulain 79 § 2 momentin mukaan sijoitushyvinvointialueella on valvontavastuu myös terveydenhuollon palvelujen toteutumisen osalta. Lisäksi lastensuojelulain 79 § 3 momentissa säädetään, että jos sijoittajahyvinvointialue havaitsee sijaishuoltopaikan toiminnassa sellaisia epäkohtia tai puutteita, jotka voivat vaikuttaa sijoitettujen lasten hoitoon tai huolenpitoon, sen tulee salassapitovelvoitteiden estämättä ilmoittaa asiasta viipymättä sijoitushyvinvointialueelle, Lupa- ja valvontavirastolle, tiedossaan oleville muille lapsia samaan sijaishuoltopaikkaan sijoittaneille hyvinvointialueille ja Ahvenanmaan maakunnassa Ahvenanmaan valtionvirastolle.

Hallitusneuvos Tiina Muinonen
Neuvotteleva virkamies Susanna Hoikkala

Terveydenhuollon palvelujen ja terveydenhuollollisten toimenpiteiden toteuttamista käytännössä valmistellaan paraikaa kuntouttavan suljetun laitospalvelun perustamisen tueksi asetetussa työryhmässä (ks. jäljempänä).

Esitettyjen lausuntojen ja erityisesti perustuslakivaliokunnan lausunnon johdosta STM kuitenkin ehdottaa, että 49 a §:n 3 momenttia täsmennettäisiin (ehdotus kursiivilla):

Alle 12-vuotias lapsi voidaan sijoittaa kuntouttavaan suljettuun palveluun vain *erittäin poikkeuksellisista ja painavista syistä eikä lapsen sijaishuoltoa ole mahdollista muutoin lapsen edun edellyttävällä tavalla järjestää.*

Perustelut

Säännöstä muutettaisiin tuomalla siihen kriteereitä, jotka nostavat soveltamiskynnyksen alle 12-vuotiaan osalta korkeammaksi. Alle 12 -vuotias olisi mahdollista sijoittaa palveluun vain erittäin poikkeuksellisesta ja painavasta syytä tilanteessa, jossa lapsen sijaishuoltoa ei ole mahdollista millään muulla lapsen edun edellyttävällä tavalla järjestää.

STM ehdottaa, että 71 §:n 2 ja 3 momentissa sekä 72 §:n 2 momentissa mainitut toimivaltuudet kirjoitetaan tavanomaisiksi toimivaltasäännöksiksi sekä muutetaan 71 §:n 4 momentin sanamuoto seuraavasti (muutokset kursiivilla):

71 § Erityiset rajoitukset kuntouttavan suljetun laitospalvelun aikana

(2 mom.)
Lapselta *voidaan* lisäksi ottaa pois 4 b §:n 4 momentissa *säädetyin edellytyksin lainkohdan tarkoittamat* hänen hallussaan olevat viestinnän mahdollistavat laitteet kuntouttavan suljetun laitospalvelun sijoituksen ajaksi. Kun lapselta on otettu pois viestinnän mahdollistama laite, on lapsen yhteydenpito kuntouttavan suljetun laitospalvelun ajan turvattava muilla tavoin.

(3 mom.)
Lapselle *voidaan tehdä* myös suunnitelmallisesti henkilönkatsastuksia kuntouttavan suljetun laitospalvelun kestäessä lapsen päihteettömyyden varmistamiseksi.

(4 mom.)

Edellä 1–3 momentissa tarkoitetuista rajoituksista tehdään päätökset samalla, kun päätetään lapsen sijoittamisesta 49 a §:ssä tarkoitettuun kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun. Päätökset ovat voimassa *enintään yhden vuoden kerrallaan*.

Perustelut

Momentin sanamuotoa muutettaisiin (Helsingin kaupungin lausunnossaan esittämän mukaisesti) siten, että säännös ei ainakaan poissulkisi sitä, etteikö rajoituksista voisi tehdä uutta enintään vuoden pituista määräaikaista päätöstä, jos se edelleen on välttämätöntä sijoituksen tavoitteiden toteutumiseksi.

72 § Erityiset rajoitukset erityisen huolenpidon jakson aikana

(2. mom.)
Lapselle *voidaan tehdä* erityisen huolenpidon jakson kestäessä suunnitelmallisesti henkilönkatsastuksia hänen päihteettömyytensä varmistamiseksi.

Rädyn ehdotusten pohjalta **STM katsoo**, että 49 e §:n 4 momenttiin voitaisiin lisätä että ”Lisäksi suunnittelussa tulee ottaa huomioon palveluiden jatkuvuus lapsen sijaishuoltopaikkaa muutettaessa tai kun

lapsi siirtyy sijoituksen päätyttyä jälkihuoltoon.” Vastaava säännös voitaisiin lisätä myös erityistä huolenpidon jaksoa koskevaan 60 c §:n 2 momenttiin.

STM on asettanut poikkihallinnollisen työryhmän (Lastensuojelun kuntouttavan suljetun laitospalvelun perustamistyöryhmä, STM102:00/2025[1]) valmistelemaan uuden palvelun perustamista. Sen tehtäviin kuuluu muun ohella kuntouttavan suljetun laitospalvelun konkreettisen toteuttamisen suunnittelu. Työryhmässä ovat edustettuna muun muassa lasten- ja nuorisopsykiatria, lastensuojelu, hyvinvointialueet, Valtion koulukodit, Rikosseuraamuslaitos ja useita ministeriöitä. Keskeinen peruste palvelun tarpeelle on turvallisuus ja väkivaltaa käyttävän tai muita rikollisia tekoja tekevän lapsen kuntouttavien palvelujen ja pitkäjänteisen tuen tarve. Nykyiset lastensuojelun yksiköt eivät kaikissa tilanteissa pysty riittävästi turvaamaan väkivaltaa käyttävää lasta itseään, muita sijoitettuja lapsia tai henkilöstöä. Väkivaltariski on todellinen ja se tulee huomioida niin tilaratkaisuissa, henkilöstön resursoinnissa kuin arjen käytännöissä. Suljetun kuntouttavan laitospalvelun tavoitteena on yhdistää rajoittaminen ja kuntoutus siten, että vahvempi kontrolli mahdollistaa intensiivisen ja tavoitteellisen kuntoutuksen eli luoda palvelu, jossa voidaan yhtä aikaa varmistaa turvallisuus ja toteuttaa intensiivistä, tutkimukseen perustuvaa kuntoutusta lastensuojelulain mukaisesti. Työskentelyssä luodaan palvelulle malli ja käsikirja, jonka pohjalta valtakunnallinen jatkokehittäminen on mahdollista toteuttaa sekä tuotetaan tutkittua tietoa palvelun toiminnan mittaamiseksi ja seuraamiseksi ja sen vaikuttavuuden arvioimiseksi. Työryhmässä on jo tunnistettu, että kuntouttavan suljetun laitospalvelun tarpeessa olevat lapset poikkeavat psykiatrian ja psykiatriaa ja lastensuojelua yhdistävien yksiköiden asiakkaista, mutta he tarvitsevat myös terveydenhuollon palveluja. Palvelun kohderyhmän lapset tarvitsevat selkeitä rakenteita, johdonmukaisia rajoja sekä pitkäkestoista ja vaiheittain etenevää kuntoutusta. Hoitoon ja kasvatukseen sitoutuminen voi olla heikkoa, mikä edellyttää erityisen suunnitelmallista ja intensiivistä työotetta. Kohderyhmän palvelutarve edellyttää fyysisesti ja toiminnallisesti turvallisia tilaratkaisuja, ympärivuorokautista valvontaa ja ohjausta sekä vahvaa moniammatillista osaamista. Keskeistä on yksilöllisesti räätälöity kuntoutus, jossa yhdistyvät sosiaali-, terveys- ja kasvatukselliset näkökulmat sekä opetus. Lisäksi palvelun toteuttaminen edellyttää tiivistä yhteistyötä eri viranomaisten ja toimijoiden välillä. Suunnittelu tehdään niin, että kuntouttava suljettu palvelu voidaan ottaa käyttöön, kun sitä koskeva sääntely tulee voimaan.

Sivistyksellisten oikeuksien turvaaminen erityisen huolenpidon jakson ja kuntouttavan suljetun laitospalvelun aikana

Kuten lastensuojelulain 52 §:ssä säädetään, lapsen sivistyksellisten oikeuksien turvaaminen on keskeistä lapsen edun mukaisen sijaishuollon toteuttamisessa. Etenkin Räty nostaa esille huolia sivistyksellisten oikeuksien toteutumisessa erityisen huolenpidon jaksoon ehdotettuihin muutoksiin liittyen. Jos erityisen huolenpidon jakso toteutettaisiin lapsen omassa sijaishuoltopaikassa, lähtökohtana on, että lapsen sivistyksellisten oikeuksien toteutuminen pystytään turvaamaan. Ellei tämä ole mahdollista, **STM:n näkemyksen mukaan** erityisen huolenpidon jaksoa ei tällöin voitaisi toteuttaa lapsen omassa sijaishuoltopaikassa.

Joissakin lausunnoissa (etenkin OKM ja Kuntaliitto) nostettiin huolia opetuksen järjestämisestä ja kustannuksista erityisen huolenpidon jakson ja kuntouttavan suljetun laitospalvelun aikana. Kuten esityksessä on todettu, uutta kuntouttavaa suljettua laitospalvelua tuottaisi ensivaiheessa Valtion lastensuojelulaitos (nykyinen Valtion koulukodit), jolle ehdotetaan kyseisen palvelun tuottamisvelvollisuutta. Ehdotuksissa ei ole poissuljettu hyvinvointialueen mahdollisuutta tuottaa uutta palvelua lastensuojelun järjestämisvastuisena toimijana. On totta, että mikäli hyvinvointialue alkaisi tuottaa uutta palvelua, se ei

[1] https://stm.fi/hanke?tunnus=STM102:00/2025

voisi saada opetuksen järjestämislupaa vaan kunnan tulisi järjestää perusopetus ja perusopetuksen jälkeinen opetus. Valmistelussa ei ole arvioitu tähän liittyviä toteuttamistapoja eikä kustannuksia, koska valmistelun aikana yksikään hyvinvointialue ei ole tuonut esille kiinnostustaan tuottaa palvelua ainakaan ensivaiheessa. Jos tilanne tältä osin muuttuisi, tulisi mahdolliset säädösmuutostarpeet ja kustannukset arvioida.

Lapsen läheisverkostojen turvaaminen, jälkihuolto ja ennaltaehkäisy

Useassa lausunnossa kiinnitetään huomioita kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun ja myös erityisen huolenpidon jaksoihin liittyen, että lapsen läheisverkostojen turvaamiseen ja lapsen yhteydenpitomahdollisuuksiin tulee kiinnittää erityistä huomioita. Lisäksi useat lausujat korostavat, että erityistä huomiota tulee kiinnittää lapsen siirtymävaiheen suunnitteluun kuntouttavasta suljetusta palvelusta toiseen sijaishuoltopaikkaan tai esimerkiksi lapsen täysi-ikäistyessä jälkihuollon palveluihin.

STM pitää tärkeänä, että palveluun sijoitettavien lasten yhteydenpitoa läheisverkostoon ja muihin turvallisiin ihmissuhteisiin kunnioitetaan ja yhteydenpitomahdollisuuksia tuetaan yksilöllisesti. Niiden merkitys ja käytännön toteutus huomioidaan konkreettisen palvelukuvauksen laatimisen yhteydessä. Lapsen oikeuksien toteutumisen varmistamisessa tulee huomioida muun ohella lastensuojelulain 4 §:n säännökset ja muu velvoittava sääntely. Myös lastensuojelulain 50 §:ssä säädetään jo nyt siitä, että lapsen sijaishuoltopaikan valinnassa tulee huomioida mahdollisuuksien mukaan lapsen kielellinen, kulttuurinen sekä uskonnollinen tausta ja niihin liittyvät yksilölliset tarpeet. Ne tulee huomioida kaikessa sijaishuollossa.

STM toteaa, että lapsen täysi-ikäistymisen jälkeen tapahtuva jälkihuolto tulee aina suunnitella yksilökohtaisesti ja sen suunnittelussa lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on keskeinen rooli. Sijoituksen jälkeisiin siirtymiin ja jälkihuollon suunnitteluun voidaan kiinnittää huomiota palvelukuvauksen laatimisen yhteydessä. On kuitenkin huomioitava, että jälkihuollon vastaanottaminen on vapaaehtoista eli jos täysi-ikäistyvä nuori ei halua vastaanottaa jälkihuoltoa, ei häntä voida siihen pakottaa. **STM** kuitenkin edellä todetusti **edottaa**, että 49 e §:n 4 momenttiin voitaisiin lisätä että ”Lisäksi suunnittelussa tulee ottaa huomioon palveluiden jatkuvuus lapsen sijaishuoltopaikkaa muutettaessa tai kun lapsi siirtyy sijoituksen päätyttyä jälkihuoltoon.” Vastaava säännös voitaisiin lisätä myös erityistä huolenpidon jaksoa koskevaan 60 c §:n 2 momenttiin.

Lastensuojelun ja rikosseuraamusjärjestelmän suhteesta

STM toteaa, että vaikka rikosseuraamusjärjestelmä ja lastensuojelu ovat toisistaan riippumattomia, ehdotus uudesta kuntouttavasta suljetusta laitospalvelusta kytkeytyy kuitenkin siltä osin myös rikosoikeudelliseen seuraamusjärjestelmään, että lastensuojelutoimenpiteet, erityisesti alaikäisen rikoksentekijän sijoitus lastensuojelulaitokseen, tulee ottaa huomioon rangaistuksen määräämisessä. Rikoslain 6 luvun 9 §:n 2 momentin mukaan alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta ei saa tuomita ehdottomaan vankeusrangaistukseen, elleivät painavat syyt sitä vaadi. Painavan syyn merkitystä arvioitaessa otetaan huomioon myös alaikäisen rikoksentekijän mahdollinen sijoitus lastensuojelulaitokseen. Säännöksen esitöissä on täsmennetty, että lastensuojelulaitossijoitus tulee ottaa huomioon ehdolliseen vankeuteen tuomitsemista puoltavana tekijänä. Säännöksen tarkoituksena on ohjata seuraamusvalintaa järjestelyyn, jossa lastensuojelun ja valvonnalla tehostetun ehdollisen vankeuden keinot voivat saada yhdessä aikaan vaikuttavan kontrollin ja tuen kokonaisuuden (HE 215/2014 vp, 89). Rikoslain 6 luvun 9 §:ään ehdotetaan nyt lisättäväksi uusi 3 momentti, jonka tarkoituksena olisi kiinnittää huomiota siihen, että alle 18-vuotiaana rikoksen tehneiden kohdalla ehdollisen ja ehdottoman vankeuden välisen harkinnan ohella lajivalintaharkinnassa tulisi säännönmukaisesti huomioida myös nuorisrangaistuksen soveltuminen. Uusi 3 momentti ei vaikuttaisi kuitenkaan 1 ja 2 momentissa säädettyyn harkintaan ehdollisen ja ehdottoman vankeusrangaistuksen välillä.

Alaikäisen tekemä rikos voi johtaa myös lastensuojelulain mukaisten toimenpiteiden käynnistymiseen ja, että alle rikosvastuuikäisten lasten tilanteeseen puututaan nimenomaisesti lastensuojelutoimin eikä rikosoikeudellisin keinoin. Esitys yhteensovittaa lastensuojelua ja rikosoikeusjärjestelmää tämä peruslähtökohta huomioiden. Alaikäisen vakava ja toistuva rikoskäyttäytyminen voi olla peruste myös lapsen sijoittamiselle kodin ulkopuolelle (lastensuojelulain 38 §, lastensuojelulain 40 §:n 1 mom. 2 kohta ja 2 mom. 1 ja 2 kohta). Suomessa alaikäisten rikoskäyttäytymiseen puututaan lähtökohtaisesti sekä rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän että lastensuojelun keinoin, ja näiden järjestelmien piirissä on usein samoja lapsia. Järjestelmät eroavat toisistaan siinä, että lastensuojelun toimenpiteet eivät ole rangaistusluonteisia seuraamuksia tehdystä rikollisesta teosta, vaan lastensuojelun tarkoituksena on muun ohella turvata lapsen oikeus erityiseen suojeluun (lastensuojelulain 1 §.) Lastensuojelun toimenpiteiden lähtökohtana ovat lain 4 §:n periaatteet sekä ennen muuta lapsen edun, lapsen suotuisan kehityksen ja hyvinvoinnin edistäminen. Kun taas nuorisorangaistus on erityinen nuorille suunnattu rikosseuraamus, joka on mahdollinen ainoastaan, mikäli rikos tai osa rikoksista on tehty alle 18-vuotiaana (RL 6:10a).

Prof. Nuotio huomauttaa lausunnossaan, että esityksessä ei ole arvioitu ehdotettua kuntouttavaa suljettua laitospalvelua Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen Engel-kriteereiden sekä ne bis in idem -säännön näkökulmasta. Tämä pitää paikkansa ja esitys on tältä osin valitettavan puutteellinen. Asia nousi lakivaliokunnassa prof. Nuotion aloitteesta esille ja STM ja OM valmistelivat yhdessä asian osalta vastineen lakivaliokunnalle. Asiaa on **STM näkemyksen mukaan** kattavasti käsitelty ja **STM viittaakin** tältä osin lakivaliokunnan lausuntoon.

Yhteydenpidon rajoittaminen yksilöimättömiin henkilöihin

Apulaisoikeusasiamies toteaa lausunnossaan (EOAK/7120/2025), että laillisuusvalvonnassa tehtyjen havaintojen mukaan yhteydenpidon rajoittaminen määrittelemättömään henkilöryhmään on voinut tosiasiassa rajoittaa myös lapsen ja lastensuojelulaissa tarkoitettujen lapselle läheisten henkilöiden välistä yhteydenpitoa. Myös esimerkiksi THL toteaa, että yhteydenpidon rajoittaminen yksilöimättömiin henkilöihin (62 § 3 mom) voi aiheuttaa soveltamisongelmia. Ehdotuksen mukaan päätöksessä olisi mainittava henkilöt, joihin lapsi voi pitää yhteyttä, ja lapsen solmiessa uusia ihmissuhteita olisi nämä huomioitava mahdollisesti uudella päätöksellä.

STM toteaa, että sääntelyyn on päädytty lapsen erityiseksi suojelemiseksi. Tässä tarkoituksessa lapsen erityisten suojeluperusteiden on katsottu olevan painavampi peruste kuin niiden henkilöiden oikeusturvan toteutuminen, joita ei ole päätöksentekohetkellä kyetty yksilöimään. Jos näiden tahojen henkilöllisyys myöhemmin selviää, asiassa tulee tehdä uusi rajoitustoimipäätös siten kuin lastensuojelulain 62 ja 63 §:ssä säädetään. Näin annettuun päätökseen on mahdollisuus hakea muutosta siten kuin lastensuojelulaissa säädetään. On myös selvää, että lapsen lähipiiristä tulee olla riittävän hyvä tuntemus, jotta päätöksellä ei rajata lapselle läheisiä henkilöitä, joihin yhteydenpito on lapsen edun mukaista.

Luvattomasti sijaishuoltopaikastaan poissaolevat lapset ml. poliisin virka-apu

Valtaosa lausujista kannattaa ehdotuksia, kuten esimerkiksi paikannuskynnyksen madaltamista. Osa kuitenkin vastustaa etenkin ehdotettuja voimakäyttövaltuuksia. Osa lausujista toteaa, että etenkään sosiaalihuollon viranhaltijoilla eli sosiaalityöntekijöillä ei ole kiinnipitoon tai voimankäyttöön sisältyvää koulutusta, joka voi olla riski asiakasturvallisuuden toteutumiselle. Eräissä lausunnoissa todetaan, ettei sosiaalihuollon viranhaltijoiden tehtäviin tulisi sisällyttää voimankäyttöä edellyttäviä tehtäviä. Aluehallintovirastot toteavat lisäksi, ettei ehdotuksesta ilmene, kenelle sosiaalihuollon viranhaltija raportoi voimankäyttötilanteesta.

Useassa lausunnossa tuodaan esille voimankäyttöoikeuksiin mahdollisesti liittyviä riskejä, kuten vastakkainasettelun lisäämistä lastensuojelulaitoksen hoito- ja kasvatushenkilöstön ja lapsen välillä sekä mahdollista vaaran aiheutumista ja työturvallisuuden vaarantumista etenkin julkisilla paikoilla tapahtuvien voimankäyttötilanteiden kohdalla. Aluehallintovirastot pitävät todennäköisenä, että voimankäytön tarkempien kriteerien puuttuessa valvontaviranomaisten mahdollisuus asian luotettavaan selvittämiseen on rajallinen.

Useassa lausunnossa todetaan (mm. lapsiasiavaltuutettu), että esitetyt muutokset ja selvennykset laitoksen henkilöstön toimivaltaan käyttää voimakeinoja rajoitustoimenpiteiden yhteydessä edellyttävät työntekijöiden riittävää koulutusta ja voimakeinojen käyttöön liittyvän osaamisen varmistamista sekä sitä, että työntekijät ymmärtävät voimakeinojen käyttöön liittyvän rikoslain sääntelyn.

Aluehallintovirastojen näkemyksen mukaan virka-apupyyntöoikeuden antaminen yksityiselle hyvinvointialueen lukuun heikentää hyvinvointialueen järjestämisvastuuseen kuuluvaa vastuuta ja velvollisuutta sijaishuollon prosessin omistajuudessa ja johtamisessa. Yksityinen palveluntuottaja ei ole viranomainen, joten myöskään virka-avun pyytämiseen ei tule antaa oikeutta.

Helsingin kaupunki esittää muutosta perhekodista luvatta poissaolevan lapsen etsintään ja paikantamiseen (ehdotettu 69 d §) liittyvään toimivaltaan siten, että lasta hoitaneen ja kasvattaneen perhehoitajan tulisi olla ensisijainen henkilö, joka velvoitetaan lapsen etsimiseen ja kotiin hakemiseen, kuten vanhemmat yleisesti tekevät. Helsinki ehdottaa siten sosiaalihuollon viranhaltijan toimivallan muuttamista ja tuo esiin, että käytännön tasolla ei ole mahdollista, että sosiaalityöntekijä ottaisi lapsen kiinni.

Sosiaali- ja terveysministeriön näkemykset ja ehdotukset

Esitykseen sisältyvien perus- ja ihmisoikeuksien rajoitusten tarkoituksena on ennen muuta suojella lasta. Lapsen oikeus saada suojelua on vahva perus- ja ihmisoikeus. On totta, että ehdotettuihin tilanteisiin sisältyy riskejä, joita on tunnistettu myös esityksessä. On selvää, että tilanteissa korostuu sosiaalihuollon toimivaltaisten viranhaltijoiden ja lastensuojelulaitosten henkilökunnan ammattitaito ja osaaminen. Heidän on osattava ennakoida tilanteiden kehittymistä ja pystyttävä toimimaan niin, etteivät tilanteet eskaloidu tai että ne saadaan hoidettua tilanteissa mukana olevien turvallisuus huomioiden. Niin ikään on selvää, että tarvitaan vahvaa toimeenpanon tukea ja koulutusta. Poliisilta tulee pyytää virka-apua, jos tilanteet ovat sellaisia, että tarvitaan poliisin toimivaltuuksia. Lastensuojelun ammattilaisen osaamisen kysymys on tunnistaa nämä tilanteet. Kuten esityksessä on todettu, osana toimeenpanon tukea on tarkoitus päivittää nykyinen STM-POHA-HÄKE yhteistyössä tehty ns. hatkaohjeistus, joka koskee luvattomia poistumisia sijaishuoltopaikasta. Ohjeeseen on mahdollista ottaa mainintoja myös hyvinvointialueiden keskinäisestä virka-avusta hatkatilanteissa. Säädösperusta on sosiaalihuollon asiakkaan oikeuksista ja asemasta annetun lain (812/2000) 22 §:ssä.

Helsingin kaupungin ehdottamaan **STM toteaa**, että perhehoitajalle ei voida säilyttää ensisijaista pakollista velvoitetta lapsen etsintään liittyen, koska etsintä ei välttämättä tilannekohtaisesti ole mahdollisesta esimerkiksi siitä syystä, että perhekodin muut lapset voisivat tällöin jäädä vaille aikuisen läsnäoloa. Sääntely ei kuitenkaan estä, että perhehoitaja voi tilanteen niin salliessa, lähteä etsimään lasta. Paikannuksen osalta **STM toteaa**, että perhehoitaja voi ilmoittaa lapsen poistumisesta Hätäkeskukselle kuten tälläkin hetkellä ja Hätäkeskus on oikeutettu saamaan teletunnistetiedot, jos lapsi on ilmeisessä hädässä tai välittömässä vaarassa. Perhehoitajan olisi ehdotetun 69 d §:n 1 momentin mukaan viipymättä ilmoitettava lapsen luvattomasta poissaolosta lapsen sijaishuollosta vastuussa olevalle viranomaiselle, jonka olisi puolestaan viipymättä ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin lapsen etsimiseksi ja palauttamiseksi. Paikannustietojen saanti voi aktivoitua tällöin myös sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 321 §:n 2 momenttiin ehdotetun säännöksen mukaisesti.

Hallitusneuvos Tiina Muinonen
Neuvotteleva virkamies Susanna Hoikkala

Räty ehdottaa lausunnossaan, että 69 a §:n 4 momentin 3 virke voitaisiin muuttaa muodosta ”Laitos ei saa toteuttaa lapsen etsintää ja palauttamista ostopalveluna” muotoon: ”Lapsen etsintää ja palauttamista ei saa toteuttaa ostopalveluna”. **STM kannattaa** muutosta, jotta on selvää, että säännös koskee myös hyvinvointialuetta.

Rädyn ehdottamia muutoksia koskien hätäpaikannusta **STM ei pidä** välttämättöminä. Jo nyt sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 321 §:n 1 momentin 2-kohdan mukaan teleyritys on velvollinen luovuttamaan hätäkeskukselle sen liittymän tai päätelaitteen, josta hätäilmoitus on tehty, sijaintitiedot ja tiedot liittymän tunnisteesta, tilaajasta, käyttäjästä ja asennusosoitteesta; sekä hätäilmoituksen kohteena olevan henkilön käyttämän liittymän tai päätelaitteen sijaintitiedot sekä tiedot liittymän tunnisteesta, tilaajasta, käyttäjästä ja asennusosoitteesta, **jos henkilö on hätäilmoituksen vastaanottaneen viranomaisen perustellun käsityksen mukaan ilmeisessä hädässä tai välittömässä vaarassa**. Toki kynnys tietojen saamiseen 1 momentin kautta on todennäköisesti korkeampi, kuin, jos esimerkiksi lapsen sairaus olisi mainittuna ehdotetussa 2 momentissa. **STM jättää asian valiokunnan harkittavaksi** ottaen huomioon, että asiaan liittyvät säännökset koskevat ennen muuta LVM:n ja SM:n hallinnonalaa.

Perustuslakivaliokunta edellytti lausunnossaan (29), että oikeus päästä asuntoon on rajattava niin, ettei muulla kuin viranomaisella ole tällaista toimivaltaa. **Tällainen muutos on edellytyksenä 1. lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.**

STM esittää perustuslakivaliokunnan lausunnon johdosta, että ehdotetusta 69 b §:n 2 momentista poistettaisiin laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökunnan toimivalta seuraavasti:

69 b § Lapsen kiinniotto

(2 mom.)
Jos ~~laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvan henkilön tai~~ toimivaltaisen sosiaalihuollon viranhaltijan perustellun käsityksen mukaan lapsi on asunnossa tai muussa olinpaikassa ja lapsen terveys, kehitys tai turvallisuus on vakavasti vaarassa, laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä ja toimivaltaisella sosiaalihuollon viranhaltijalla on oikeus päästä asuntoon tai muuhun olinpaikkaan, jos asuntoon tai muuhun olinpaikkaan pääsy on lapsen terveyden tai kehityksen suojelemiseksi taikka turvallisuuden vaarantumisen estämiseksi välttämätöntä.

Poliisin virka-apu

Ehdotetussa 69 e §:n 3 momentissa säädetään toimivaltaisen sosiaalihuollon viranhaltijan ja laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvan henkilön oikeudesta saada virka-apua, jos virka-avun perusteena oleva toimenpide estyy. Edelleen säädetään siitä, milloin toimenpide voi estyä. Sisäministeriö esittää lausunnossaan, että säännöksessä mainittu ”*voi estyä*” muutettaisiin selkeämmin estymisen edellytyksen muotoon. Poliisihallitus esittää niin ikään lausunnossaan sanamuodon tarkistamista ”estyy” muotoon. **STM toteaa**, että ” voi estyä” voidaan muuttaa muotoon: “estyy”, jota myös lakivaliokunta on lausunnossaan esittänyt. Uusi muotoilu ei kuitenkaan poista tilanteisiin liittyvää tapauskohtaista harkintaa. Sen sijaan **STM katsoo**, ettei SM:n ehdottamaa jälkimmäistä muutosta samaan momenttiin kuitenkaan toteutettaisi, koska turvallisuuden vaarantumisen muuttaminen hengen tai terveyden vaarantumiseen nostaisi virka-avun kynnystä tarpeettoman korkealle.

Sisäministeriön lausunnossa saman pykälän 4 momenttiin esitetyn muutoksen osalta **STM toteaa**, että ehdotetun 4 momentin perusteluissa on todettu, että poliisi avustaisi kuljetuksessa, joka lähtökohtaisesti tarkoittaisi, että poliisi turvaisi toimivaltuuksillaan lasta etsivän henkilön toimittamaa lapsen kuljettamista. Tämä voi tapahtua esimerkiksi lasta etsivän työntekijän palauttamiseen käyttämässä ajoneuvossa tai tilanteen niin edellyttäessä poliisin omassa ajoneuvossa. **STM katsoo**, että säännöstä voidaan muuttaa

tältä osin selvyyden vuoksi. **Tällöin 4 momentti ja sen ensimmäinen virke kuuluisi seuraavasti** (muutos kursiivilla): Kun poliisi antaa virka-apua 2 momentin 5 kohdassa tarkoitetussa tilanteessa, poliisi on velvollinen *avustamaan lapsen kuljettamisessa* lapsen toimivaltaisen sosiaalihuollon viranhaltijan ja lapsen oleskelupaikan hyvinvointialueen toimivaltaisen viranhaltijan yhteistyössä sopimaan lähimpään mahdolliseen lastensuojelulaitokseen.

Edelleen sisäministeriö ja Poliisihallitus ehdottavat lausunnoissaan, että 4 momentin säännös tulisi kirjoittaa ehdottoman muotoilun ”poliisi on velvollinen kuljettamaan” sijaan ehdolliseen muotoon eli poliisi ”voisi kuljettaa”. **STM ei kannata** muotoilun muuttamista ehdotettuun muotoon. Myös virka-aputilanteessa poliisi voi asettaa tehtävänsä tärkeysjärjestykseen poliisilain 1 luku 6 §:n mukaisesti.

Poliisihallitus esittää lausunnossaan, että virka-apusäänteln muotoilussa voisi yksinkertaisemmin puhua vain lapsen palauttamisesta, koska se on ehdotetussa 69 a §:ssä määritelty tarkoittavan lapsen kiinniottamista ja kiinniotetun lapsen kuljettamista. **STM pitää** ehdotettua sääntelyä kuitenkin parempana, koska se erottelee kaikki ne toimenpiteet, joihin virka-apua on oikeus poliisilta saada. Tämä selkiyttää ja parantaa **STM näkemyksen mukaan** sääntelyn luettavuutta. **STM ei katso** välttämättömäksi lisätä ehdotetun 69 e §:n 2 momenttiin Poliisihallituksen ehdotuksen mukaisesti virka-avun tarpeellisuutta kuvaavaa kynnystä. Lastensuojelulain muutosehdotuksin laitoshenkilöstölle ja sosiaalihuollon toimivaltaiselle viranhaltijalle on ehdotettu uusia toimivaltuuksia ja viimekädessä myös voimankäyttövaltuuksia, jotka jo itsessään osoittavat, että poliisin virka-apu ei ole ensisijainen toimintavaihtoehto, kun silloin kun käsillä on ehdotetun 69 e §:n 3 momentin toimenpiteen estymisen tilanne.

Laki Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta

Osa lausujista (mm. lapsiasiavaltuutettu, Valvira, Talentia) katsoo, että Valtion lastensuojelulaitoksen ja sen yhteydessä toimivan koulun johtajalta tulee edellyttää nyt kirjattujen vaatimusten lisäksi laillistetun sosiaalityöntekijän pätevyyttä sekä lastensuojelun sijaishuollon vahvaa tuntemusta.

Lapsiasiavaltuutettu kiinnittää huomiota Valtion lastensuojelulaitoksen johtosäännön hyväksymismenettelyyn, ratkaisuvallan keskittymiseen ja johtajan ohjauksen ja valvonnan ohuuteen. Hyvin strukturoitu moniportaisuus päätöksenteossa voisi lisätä laitoksen päätöksenteon avoimuutta ja läpinäkyvyyttä ja siten turvata myös sijoitettujen lasten oikeuksia nykyistä paremmin. Lapsiasiavaltuutettu toteaa, että esitetty laki jättää Valtion lastensuojelulaitoksen tuottaman palvelun järjestäjätahon epäselväksi ja pitää asian selkiyttämistä välttämättömänä. **STM toteaa**, että lastensuojelun osalta järjestämisvastuu on yksiselitteisesti hyvinvointialueilla ja Helsingin kaupungilla, ei THL:lla.

Sosiaali- ja terveysministeriön näkemykset ja ehdotukset

STM:n näkemyksen mukaan, että lastensuojelun sijaishuollon vahvan tuntemuksen lisääminen Valtion lastensuojelulaitoksen ja sen yhteydessä toimivan koulun viraston johtajan edellytyksiin on perusteltua. Sen sijaan **STM ei pidä** perusteltuna kapeuttaa viraston johtajalta edellytettävää pätevyyttä ainoastaan laillistetuksi sosiaalityöntekijäksi. Kyseessä on hallinnollinen tehtävä, joka sisältää virastokokonaisuuden ja siten kolmen erillisen osa-alueen – sijaishuollon, vankilan perheosaston ja koulun – johtaminen.

STM esittää seuraavaa muutosta Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulutusta annetun lain 3 §:n 1 mom. (lisäys kursiivilla): Valtion lastensuojelulaitoksen toiminnasta vastaavalta johtajalta edellytetään soveltuvaa ylempää korkeakoulututkintoa, tehtävän edellyttämää monipuolista kokemusta, *lastensuojelun sijaishuollon vahvaa tuntemusta*, käytännössä osoitettua johtamistaitoa ja johtamiskokemusta.

STM esittää, että ehdotettuun lakiin muutetaan *palveluyksikön* käsite *toimintayksiköksi*. Palveluyksikön käsitteeseen on liittynyt epäselvyyksiä, joita tarkennetaan paraikaa STM:ssä. **STM esittää** seuraavia muutoksia lakiin Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta (palveluyksikön käsite on muutettu toimintayksikön käsitteeksi kursiivilla):

1 §:n 2 mom.: Laitos muodostuu lastensuojelun toimintayksiköistä, koulusta ja vankilan perheosastosta sekä näiden yhteisestä hallinnosta. Laitoksen koulun toimipisteet sijaitsevat lastensuojelun *toimintayksiköissä*.

4 §:n 1 mom: Lastensuojelun *toimintayksiköissä* voidaan antaa myös sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) tai terveydenhuoltolaissa (1326/2010) tarkoitettuja mielenterveyspalveluja.

4 §:n 2 mom.: Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, vähintään yhden lastensuojelun *toimintayksikön* tulee tuottaa lastensuojelulain 49 a §:ssä tarkoitettua kuntouttavaa suljettua laitospalvelua.

14 §:n 2 mom.: Lastensuojelun *toimintayksiköiden j*a vankilan perheosaston lastensuojelulaissa säädettyä toimintaa valvovat hyvinvointialueet ja Lupa- ja valvontavirasto.

16 §: Perusopetuksen, siihen liittyvän muun opetuksen sekä tutkintokoulutukseen valmentavan koulutuksen järjestämiseen lastensuojelun *toimintayksiköissä* sovelletaan, mitä perusopetuslaissa tai tutkintokoulutukseen valmentavasta koulutuksesta annetussa laissa säädetään.

17 §:n otsikko: Lastensuojelun *toimintayksiköiden* henkilökunnan kelpoisuusvaatimukset

17 §:n 2 mom.: Mitä edellä säädetään ei koske yötyötä, jota tehdään lastensuojelulain 49 a §:ssä tarkoitettua kuntouttavaa suljettua laitospalvelua tuottavassa lastensuojelun *toimintayksikössä*.

STM esittää muutosta myös valtioneuvoston asetukseen Valtion lastensuojelulaitoksesta: 2 §:n 1 kohta Valtion lastensuojelun *toimintayksikön* johtajalta sosiaalihuoltolain 46 a §:n 3 momentin mukainen kelpoisuus.

Muita huomioita

Moni lausuja tuo esiin, että ehdotetut muutokset edellyttävät hyvää toimeenpanon tukea ja toimijoiden koulutusta sekä vaikutusten seurantaa ja arviointia. STM valmistelee paraikaa ehdotettujen muutosten seurantaan ja arviointiin liittyvää toimeksiantoa THL:lle. Tehtävään varattu rahoitus on käytettävissä vuoden 2027 loppuun asti.

Useassa lausunnossa edellytetään muun muassa perhehoitajien kouluttamisen ja osaamisen vahvistamisen sekä perhehoidon valvonnan osalta. Lisäksi tuodaan esiin perhehoitolain uudistamistarpeita, joita ei ole ollut mahdollista huomioida tämän valmistelun yhteydessä.

Esimerkiksi Lupa- ja valvontavirasto tuo esiin, että muun muassa yhdenvertaisen kohtelun vuoksi henkilöstön kelpoisuusehdoista tulee säätää riittävällä tarkkuudella laissa. Liian väljä sääntely aiheuttaa ongelmia palvelujen järjestämiselle, tuottamiselle ja valvonnalle. Valvontahavaintojen perusteella sijaishuoltoyksiköiden hoito- ja kasvatushenkilöstöön voi kuulua henkilöitä, jotka eivät esimerkiksi kykene tarvittaessa turvallisesti rajaamaan lasta. Lain tasoinen henkilökunnan velvoittaminen hankkia riittävä teoria- ja käytännön tason rajoitustoimenpidekoulutus, mukaan lukien, miten rajoitustoimenpiteiden käytön tarvetta voidaan ehkäistä, varmistaa lapsen edun toteutumista. Lisäksi esimerkiksi Familar ehdottaa, että tulisi säätää pakolliseksi sertifioitu koulutus haastavan asiakaskäyttäytymisen ennaltaehkäisyyn ja hallintaan. **STM toteaa**, että edellä todettuja asioita on tuotu esille valmistelun aikana. Valmistelussa ei ole kuitenkaan pidetty perusteltuna säätää tarkemmin henkilöstön kelpoisuusehdoista eikä pakollisista koulutuksista. Työnantajalla on jo nyt velvollisuus huolehtia siitä, että henkilöstö on riittävän koulutettua työskentelemään sijaishuollossa.

Eräissä lausunnoissa nostettiin esille ns. TUVA-rahoituksen ongelmat ja harmiteltiin, että lausuntokierroksella ollut lakiehdotus korvaussäännöksestä poistetiin esityksestä. **STM toteaa**, että asiaan etsitään yhä ratkaisua osana lastensuojelulainsäädännön toisen vaiheen valmistelua.

Lausunnoissa (ainakin Kuntaliitto) nostettiin esiin myös ongelmat sijoitettujen lasten aamu- ja iltapäivätoimintaa koskevien maksujen osalta. **Asia on tunnistettu STM:ssä** ja siihen on yritetty etsiä ratkaisuja yhdessä OKM:n kanssa. Aamu- ja iltapäivätoiminnasta säädetään perusopetuslaissa, mutta toiminta ei ole kunnalle pakollista. Mikäli kunta toimintaa järjestää, perusopetuslain 8 a luvun mukaan aamu- ja iltapäivätoiminnasta siitä saa periä perheeltä maksun, joka määräytyy aamu- ja iltapäivätoiminnan laajuuden mukaan. Maksu on jätettävä perimättä tai sitä on alennettava, jos huoltajan elatusvelvollisuus, toimeentuloedellytykset tai huollolliset näkökohdat huomioon ottaen siihen on syytä. Nyt on tilanteita, joissa kunnat ovat vaatineet hyvinvointialueita, joissakin tilanteissa suoraan sijaisperheitä, maksamaan sijoitettujen lasten aamu- ja iltapäivätoiminnan maksut ja hyvinvointialueet eivät ole katsoneet olevansa niistä maksuvelvollisia. Aamu- ja iltapäivätoiminta ei kuulu peruspalvelujen valtionosuuslain / kustannusten korvaussäännösten piiriin. Kuitenkin aamu- ja iltapäivätoiminnan valtionosuus menee toimintaa järjestävälle kunnalle myös sijoitustilanteissa.

Joissakin lausunnoissa tuodaan esiin tarve turvahenkilöille koskien lastensuojelulaitoksia ja erityisesti uutta kuntouttavaa suljettua laitospalvelua koskien. **STM toteaa**, että osana lastensuojelualainsäädännön toista vaihetta valmistellaan säädösmuutosehdotukset turvahenkilöistä.

Lakialoitteen LA 22/2024 vp:n osalta lausujien näkemykset jakautuvat. Valtaosa lausujista ei pidä perusteltuna lakialoitteen ehdotusta lapsen liikkumisvapauden rajaamista koskevia muutosehdotuksia. Pieni osa kannattaa ehdotusta. **STM viittaa** ministeriön 1.4. päivättyyn täydentävään lausuntoon, jossa asiaa on jo käsitelty.

Osa lausujista otti kantaa toimenpidealoitteen TPA 17/2025 vp:n ehdotukseen koskien lastensuojelulain muuttamisesta siten, että lapselle ei kertyisi käyttövaroja hatkassaoloajalta. Muutamissa lausunnoissa ehdotusta kannatettiin, mutta iso osa vastusti ehdotusta tai piti sitä vähintään ongelmallisena. Esimerkiksi Perhekuntoutuskeskus Lauste ry ja Familar viittaavat siihen, että nykyinen lainsäädäntö mahdollistaa käyttövarojen haltuunoton, mikäli on perusteltu syy epäillä varojen vaarantavan lapsen hyvinvointia. Lausunnoissa kuvataan ehdotuksen mahdollisia myönteisiä ja kielteisiä vaikutuksia. Esimerkiksi Perhehoitoliitto kannattaa ehdotusta ja toteaa, että uudistuksen käytännön vaikutus toimeksiantosuhteisessa perhehoidossa olisi ensisijaisesti kasvatuksellinen viesti lapselle. Osa lausujista toteaa hatkaamisen olevan monisyinen ilmiö. Hatkat voivat liittyä esimerkiksi lapsen kokemaan turvattomuuteen, päihdeongelmiin tai ihmissuhteisiin. Käyttövarojen maksun keskeyttäminen ei pureutuisi hatkojen juurisyihin, vaan se voisi kääntyä taloudelliseksi rangaistukseksi. Tämä saattaisi heikentää lapsen luottamusta viranomaisiin ja sijaishuoltopaikkaan sekä lisätä kokemusta epäoikeudenmukaisesta kohtelusta. **STM yhtyy** näkemyksiin, joiden mukaan ehdotus on ongelmallinen ja viittaa lisäksi aiemmassa täydentävässä lausunnossa jo todettuun koskien todennäköistä hallinnollisen työn lisääntymistä ja mahdollisia lisäkustannuksia. Lisäksi **STM toteaa**, että esityksen 4 a–c §:t soveltuvat lähtökohtaisesti myös käyttövaroihin.

Räty ehdottaa 31.3. päivätyssä lausunnossa toimenpidealoitteeseen TPA 9/2025 vp ja toimenpidealoitteeseen TPA 16/2025 vp liittyen mahdollista lisäsäätelyä lastensuojelulain 61 b §:ään (hyvää kohtelua koskeva suunnitelma) ja 69 a ja 69 d §:iin. **STM ei pidä** lisäsäätelyä tarkoituksenmukaisena. Luvattomia poissaoloja koskeva sääntely sisältyy lastensuojelulain 11 lukuun, jossa säädetään sekä hyvää kohtelua koskevasta suunnitelmasta että muun muassa rajoituksen lapsikohtaisen arvioinnin velvoitteesta (74 a §). Lisäksi lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän velvollisuuksiin kuuluu lapsen sijaishuollon toteutumisen seuranta ja valvonta mukaan lukien lapsen

mahdolliset luvattomat poissaolot. Lisäsääntelyn sijaan **STM painottaa** sijaishuoltotoimijoiden osaamisen vahvistamista tehokkaalla toimeenpanon tuella. Luvattomiin poissaoloihin liittyvää materiaalia tuotetaan paraikaa muun muassa THL:n Turvalliset kadut -hankkeessa, jossa on esimerkiksi kehitetty työkalua poissaolon aikaisten rikollisten/haitallisten tapahtumien tunnistamiseen.

Eräissä lausunnoissa tuotiin esille näkemyksiä vankilan perheosastoa koskeviin ehdotuksiin. **STM viittaa** niiden osalta aiemmin lakivaliokunnalle antamaansa lausuntoon. Lisäksi esimerkiksi Tampereen yliopisto ehdottaa lapsen ikärajan joustavoittamista siten, että lapsen sijoitus perheosastolla voisi jatkua joustavasti muutamia kuukausia nykyistä ikärajaa pidempään, mikäli lastensuojelu arvioi tämän lapsen edun kannalta perustelluksi. **STM toteaa**, että valmistelun yhteydessä ikärajakysymystä ei ole pohdittu eikä STM pysty ottamaan asiaan kantaa pyydetyssä aikataulussa.

Valtion koulukodit ehdottaa, että lastensuojelulaitoksilla olisi laajemmat toimivaltuudet toteuttaa lapsen etsintä omilla työntekijöillä asuin- ja palveluyksiköstä riippumatta. Nykyinen lainsäädäntö rajaa etsinnän vain lapsen oman asuinyksikön vakituisiin työntekijöihin. Lisäksi Valtion koulukodit tuo esiin, että lainsäädännössä tulisi huomioida mahdollisuus käyttää soveltuvaa kuljetuskalustoa, jossa olisi eriytetty tila aggressiivisesti käyttäytyvälle lapselle esimerkiksi päihtymistilan vuoksi. **STM toteaa**, että Valtion koulukodit on esittänyt näitä aiemminkin ja siten ehdotukset ovat olleet STM:n tiedossa. Valmistelussa on kuitenkin päädytty hallituksen esityksen ehdotuksiin.